

Nechvátal, Bořivoj

Středověké dlaždice v jižních Čechách

Archaeologia historica. 1988, vol. 13, iss. [1], pp. 575-604

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139787>

Access Date: 07. 12. 2024

Version: 20241018

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Středověké dlaždice v jižních Čechách

BOŘIVOJ NECHVÁTAL

Oblast jižních Čech přinesla v minulosti dva významné celky středověkých dlaždic, byly to především nálezy z královských hradů Zvíkov a Písek datované do poslední třetiny 13. století. Měli jsme možnost provést jejich hodnocení v rámci monografického zpracování raněstředověkých dlaždic v Čechách v práci z roku 1970 (Hejdová-Nechvátal 1970, 100—183, 395—471). Prohloubeným studiem dalšího materiálu se podařilo tyto dva zdánlivě osamocené celky doplnit o řadu dosud nových a neznámých lokalit a tím podstatným způsobem rozšířit nálezovou základnu.

Bylo již nejednou konstatováno, jak se při řešení otázek interiérového a prostorového uplatnění architektur naše pozornost obrací k zdánlivě nevýznamné problematice dlažeb, jejich druhů a způsobu vazby a jak se tak současně dokresluje sociální profil nejen pro jednotlivá naleziště, ale má význam také pro poznání vzájemných vztahů a řešení otázek chronologických.

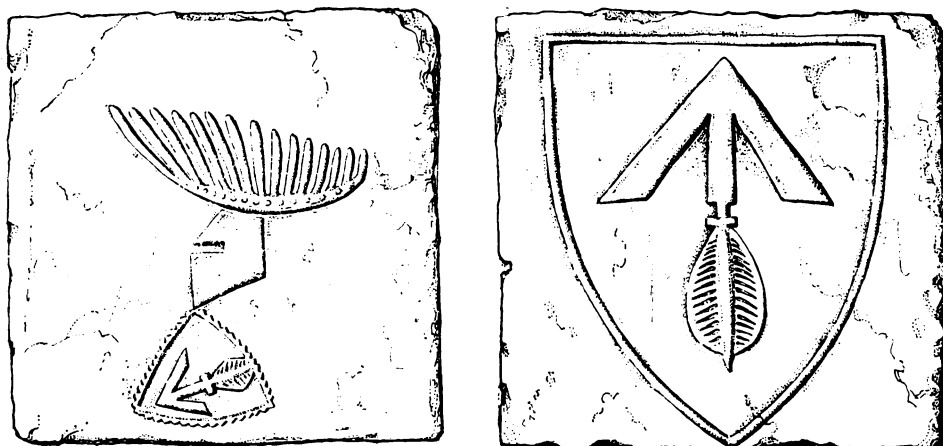
V našem stručném sdělení chceme upozornit na nálezy z dvanácti lokalit: 1. Boletice, 2. Červená n. Vitavou, 3. Jindřichův Hradec, 4. Křemže, 5. Milevsko, 6. Písek-hrad, 7. Písek-město, 8. Písecko, 9. Radomyšl, 10. Rožmberk, 11. Sezimovo Ústí, 12. Zvíkov.

1. **BOLETICE** (o. Český Krumlov). Při renovačních pracích v interiéru kostela v blízkosti hlavního oltáře zde byly v roce 1914 nalezeny středověké dlaždice, které byly později dány do muzea v Českém Krumlově.¹ O nálezů byla uveřejněna kratší zpráva v regionálním časopise (Brdlík, 1928, 113), která zcela unikla pozornosti historiků dějin umění (Kuthan 1977, 186—187; Merhautová 1971, 97—89) a tento unikátní nález zůstal neznám. Dlaždice byly vystaveny v expozici OM Český Krumlov. První typ — dlaždice s motivem střely je čtvercová o rozměrech 20×19,8×2,7—3,4, hladkého povrchu, který je přetažen jemnou engobou. Okraj je mírně dovnitř zkosený, přír. č. 1.601. Dlaždice je světle hnědé okrové barvy, hlína je dobře plavena, ostřena, jemná zrníčka slídy vystupují na povrch. Jemný reliéf, poměrně vysoký a ostrý vystupuje na povrch, byl částečně ošlapán. Motiv střely v heraldickém provedení na štítě, který je od ostatního povrchu odsazen reliéfní linkou.

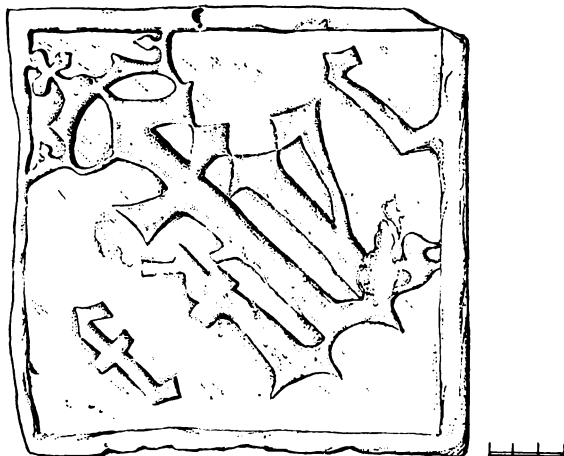
Druhý typ s motivem střely, čtvercová dlaždice o rozměrech 20,4×19,8×3,6 cm má stejné technologické zpracování jako u typu č. 1. Barvy světle hnědé, reliéf místy snížen až k nečitelnosti, zvláště v partii střely. Motiv střely na druhém typu dlaždice je téměř věrnou kopií (včetně detailů) pečete Bavora III. ze Strakonice z roku 1279, na což bylo upozorněno v první zprávě (Brdlík 1928, 116 obr. nahoře).

Z téže lokality je uložena v expozici OM Český Krumlov ještě třetí dlaždice (zatím bez přír. č.) rovněž čtvercového formátu a stejného technologického zpracování, tmavě hnědé barvy, o rozměrech 17,8×17,2×2,7 cm. Na čelní

straně je na celé ploše na koso umístěno písmo, které je od vlastního okraje dlaždice odděleno zaoblenou reliéfní lištou. Na nejvyšším písmenu je umístěna jednoduchá korunka s třemi zaoblenými křížky, největší z nich je umístěn na vrcholu. Podle epigrafického čtení písma je zde v chronogramickém podání napsáno slovo MARIA. Za rozluštění textu jsem zavázán díky dr. R. Novému, CSc., z katedry pomocných věd historických filosofické fakulty UK v Praze, s kterým připravujeme o nálezech podrobnější zprávu. Shodně bylo čtení textu konzultováno s doc. dr. I. Hlaváčkem, CSc., rovněž z katedry pomocných věd historických FF UK v Praze. Třetí dlaždice se od obou předchozích zřetelně odlišuje a patří nesporně i časově jinému horizontu. Dostala se do OM Český Krumlov později než první dvě, přesné datum není v katalogu uvedeno. Kostel sv. Mikuláše v Boleticích je datován do konce 12. století (Kuthan 1977, 186),

Obr. 1. Boletice (o. Český Krumlov), 1 — dlaždice s motivem střely typ 1, 2 — dlaždice s motivem střely typ 2.

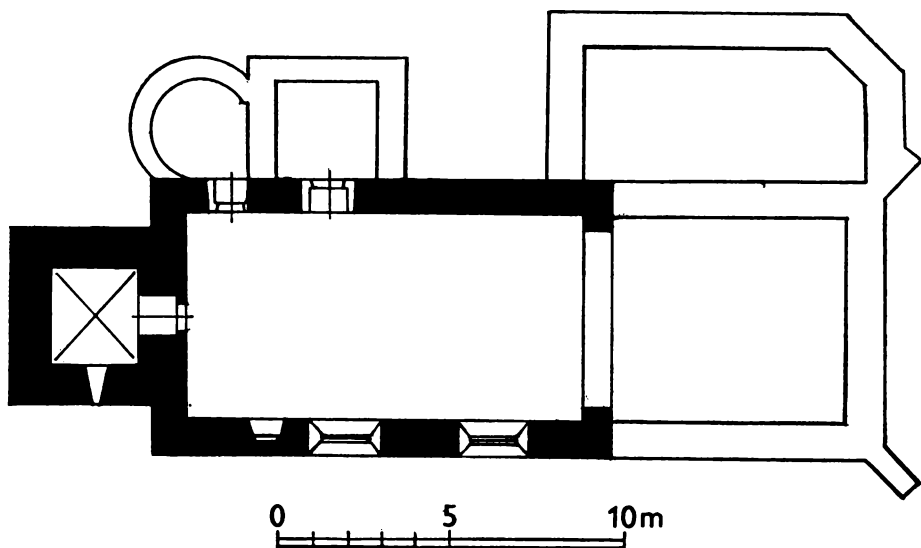

Obr. 2. Boletice (o. Český Krumlov), 1 — dlaždice s nápisem Maria typ 3.

z původní stavby se zachovala obdélná loď s hranolovou věží. Tvar patek a hlavíc sloupků věže správně přirovnává J. Kuthan k románské části kostela sv. Jiljí v Milevsku, Nejstarší zpráva o stavbě je z roku 1263, kdy Přemysl Otakar II. daroval svůj boletický statek nově zakládanému cisterciáckému klášteru ve Zlaté Koruně (CDB V/1, 580 n.). Kostel je tribunového typu a není vyloučeno, že byl snad založen i správcem královského majetku. V současné době je kostel ve vojenském prostoru sovětských jednotek a je nepřístupný.

K datování dlaždic s motivem střely je důležitý především heraldický znak, který je spojován s Bavyry ze Strakonice. Setkali jsme se s nimi při interpretaci značek na náhrobních kamenech na mladohradištním pohřebišti v Radomyšlí u Strakonice (Nechvátal 1985, 445 n.). I když značky nebyly provedeny v přísně heraldickém pojetí, je nutno symboly luku a šípu spojit pro příbuznost tohoto motivu s erbem Bavorů ze Strakonice (Sedláček 1925, 33—35). Jde o počáteční období heraldiky, kdy není ještě zcela vyvinuto heraldické pojetí. Nejstarší znaková znamení jsou známa z let 1060—1180 a skutečné heraldické štíty se vyskytují až v letech 1220—1240. Koncem 12. století je již vytvořen český královský znak a z prvé třetiny 13. století je bezpečně doložen i nejstarší heraldický znak nižších feudálů, předchůdců Rožmberků, pětilistá růže na pečeti Vítka z Prčic. V interpretaci nejstarších znakových znamení brání nedostatek vhodných písemných pramenů (Fiala 1953, 27 n.), který je způsoben malým počtem listin vzniklých z činnosti světských vydavatelů.

S Bavyry se setkáváme nejdříve na jižní Moravě v Ivanovicích na Hané, prvé písemné zprávy jsou k roku 1167 (CDB I, ed. G. Friedrich 1904—1907, č. 399 str. 411—415), kdy zde předávají větší část svého zboží maltézsému řádu, dále se pak s nimi setkáváme až roku 1211, kdy se jeden z nich objevuje jako svědek na jedné z listin. Jejich pevnější spojení s maltézkým řádem v Čechách je listinně doloženo až roku 1243, kdy převádějí část strakonického hradu s kostelem a dalším zajištěním maltézsému řádu. První zprávy o Bavyrech na Moravě jsou již z doby před polovinou 12. století — k roku 1146

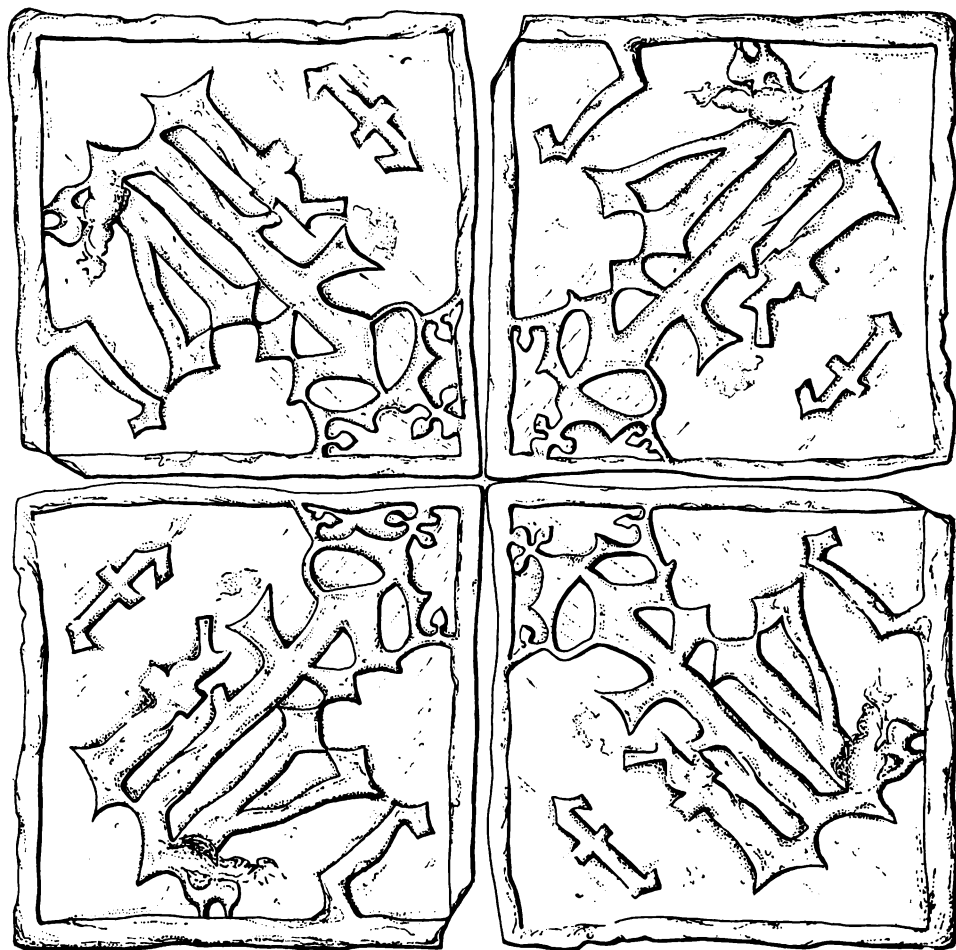
Obr. 3. Boletice (o. Český Krumlov), půdorys kostela sv. Mikuláše.

(CDB I, č. 157, str. 163). Zřejmě se již nepodaří objasnit vzájemný vztah Bavorů z Moravy a Bavorů v Čechách. Není také jasný jejich původ, starší literatura dokonce uvažovala (V. Novotný) o jejich případném původu z Rakouska. Na Moravě měl výjimečné postavení olomoucký biskup Bavor, s kterým se setkáváme v písemných pramenech po roce 1200 (CDB II, č. 21, str. 18). Důležité jsou i zprávy o Bavorovi, komorníkovi olomouckém, z téže doby (CDB II, č. 351, str. 363—364, falzum 13. století), které je možno sledovat až do roku 1224 (CDB II, č. 265, str. 257). Prvá zmínka v písemných pramenech, kterou by bylo možno uvést ve spojení v Bavořem ze Strakonice je patrně až k roku 1220, kdy je uveden jako svědek na listině Přemysla Otakara I. (CDB II, č. 375, str. 412), která je však falzem až ze 13. století, ale mohla obsahovat zásadní věcné údaje: V listině Václava I. z let 1235 (CDB III/1, č. 104, str. 124) je kromě Bavora ze Strakonice uveden ještě Vyšemír z Blatné, který mohl být v nějakém příbuzenském vztahu k Bavorům ze Strakonice. S erbem bavorovské střeľy jsme se setkali rovněž v sakristii děkanského kostela v Blatné, která je datována do poloviny 13. století. Provedením je stejného charakteru jako jsou bavorovské střeľy v Radomyšli na raně gotické křtitelnici, nebo mladší, na svorníku ve znakové kartuši v severní boční lodi kostela sv. Martina v Radomyšli. Jednoduchého provedení je také znak Bavora ze Strakonice na pečeti listiny z roku 1243. Řadu dalších zpráv o Bavořech ze Strakonice zjistil nově Z. Boháč (1969, 130) a pečlivou analýzu jejich výskytu v písemných pramenech nejstaršího období provedl J. Kuthan v souvislosti s počátky architektury v jižních Čechách (Kuthan 1977, 77—79).

V souvislosti s chronologickým určením dlaždic z Boletic se znakem střeľy, kde neznáme nálezu situaci, jsou důležité zprávy o Bavořech ze Strakonice z druhé poloviny 13. století, zvláště jak je souhrnně interpretoval A. Sedláček (1906, 189—190). Jeho časového členění se dále přidržujeme i přes rozdíl od některých výsledků novějšího výzkumu. Bavor I. (+ 1260) zemřel ve vyšším věku a měl kromě dcery Domaslavy (manžel Jindřich z Lichtenburku † cca 1297) ještě syna Bavora II. Jeho manželka Anežka byla levoboční dcerou krále Přemysla Otakara II. Štědrými donacemi Bavor II. zvětšil majetek johanitské komendy ve Strakonici a zemřel podle A. Sedláčka okolo roku 1273 (nebo až roku 1279). Nejvyšší maršálek českého království (1277—1279) je buď on nebo jeho syn. Jeho synové byli Bavor III., Mikuláš a Vilém. Bavor byl roku 1289 pukrabím na Zvíkově a dále vystavěl kostely v Horažďovicích (nadace z roku 1298) a v Bavorově. Je známé jeho střetnutí s králem Rudolfem I., který ho obléhal roku 1307 v Horažďovicích. Král zde zemřel a snad ještě před jeho smrtí došlo k vzájemnému smíření. (Pokud nepřijmeme výklad V. Novotného, že smír byl uskutečněn v době po smrti krále a listina o smíru byla vyhotovena dodatečně.) V té době přišel asi o zvikovské purkrabství. Dále vlastnil část Bavorova (kde měl své sídlo), Prácheň, Horažďovice, hrad Pořešín (který vyměnil za Vítějovice), dále 2 vsi u Strakonice, vesnice na Krumlovsku, zvláště v boletickém újezdě. V 90. letech 13. století jsou doloženy jeho donace kostelu sv. Mikuláše v Boleticích (Sedláček 1891, 13n.), kde si patrně přál být pohřben. Dále vlastnil zboží pičtinské u Příbrami. Velkou část svého majetku ve formě donací věnoval klášteru ve Zlaté Koruně (kde byl nakonec pochován) a křížovníkům svatomářským. Zemřel bezdětný v roce 1317. Jeho vdova byla Markéta z Rožmberka a získala věnem Bavorov. Přes tento zdánlivě delší historický přehled, který jsme uvedli pro pochopení chronologických souvislostí kdy byly dlaždice uloženy do dlažby v kostele v Boleticích. Jde tedy o rozmezí od 90. let 13. století (kdy jsou doloženy donace)

a rökem 1317, kdy Bavor III. zemřel. Pro správnost datování je důležitá pečeť z roku 1279, která i v detailech opakuje všechny základní heraldické prvky jako jsou uplatněny na dlaždici se střelou — typ 2. V případě dlaždic z Boletic se jedná (kromě královského erbu v hradní síni v Písku) o nejstarší dosud známé heraldické použití šlechtického erbu na dlaždicích.

Třetí dlaždice z Boletic s nápisem MARIA je podle uvedeného epigrafického posudku datována do 30. a 40. let 14. století. Správnost datování podporuje i motiv korunky s křížky nad nápisem, který je vlastně celkem (nápisem a korunkou). Maria — královna nebes (Ryneš 1971, 43), jejíž kult byl zvláště zdůrazňován před polovinou 14. století posledním pražským biskupem Janem IV. z Dražic (1301—1343), který dlouhá léta na počátku svého působení žil v Avignonu v době francouzského papežství. Zvláště schéma vazby dlaždic

obr. 4. Boletice (o. Český Krumlov), schéma vazby dlaždic typu 3 s nápisem Maria.

typu 3 s nápisem Maria z Boletic je apologetickým vyjádřením rodičího se mariánského kultu.

2. ČERVENÁ N. VLTAVOU. Při archeologickém výzkumu v souvislosti se stavbou Orlické přehrady, který zde v roce 1960 prováděl Dr. A. Hejna, CSc., z Archeologického ústavu ČSAV, byla rozebrána stavba zdejšího románského kostela a přenesena nad hranici připravované zátopy. První zmínky písemných pramenů v souvislosti s kostelní stavbou jsou z roku 1190 (Kuthan 1977, 190). Při výzkumu byly na tomto místě zjištěny tři fáze osídlení. Druhá etapa, která je datována do první poloviny 13. století — z té pocházejí dva objekty situované v blízkosti původního kostela sv. Bartoloměje. Vedoucím výzkumu A. Hejnovou byly objekty interpretovány jako říční stanice, která sloužila za útulek plavcům. V destrukci zde byly nalezeny zlomky keramických desek, keramika (Hejna 1962, 484 n.) a zlomek dlaždice s gryfem (typ 120), který je shodného kadlubu jako dlaždice téhož typu z Milevska (Hejdová—Nechvátal 1970, 174).

3. JINDŘICHŮV HRADEC. Podle informativního sdělení Dr. T. Durdika, CSc., z Archeologického ústavu ČSAV pocházejí patrně z hradu i z města zlomky dlaždic i celých kusů, které jsou uloženy (neinventovány a nezpracovány) v depozitáři Okresního archivu. K jejich morfologickému a chronologickému zařazení se nelze proto zatím vyjádřit.

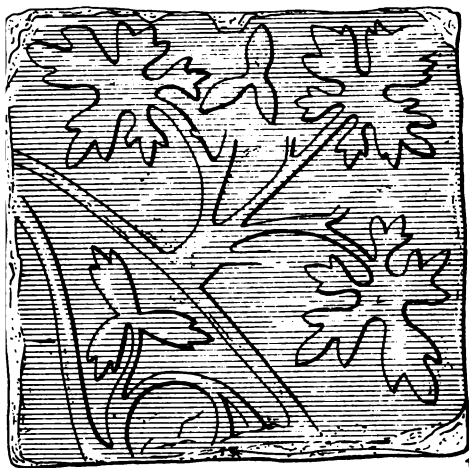
4. KŘEMŽE. (o Český Krumlov). V expozici Okresního muzea v Českém Krumlově jsou v rámu vystaveny v rekonstrukčním provedení středověké dlaždice (4×4 ks), které pocházejí ze vstupní síně bývalé tvrze. Soubor vytváří celkovou rekonstrukci bohatého rostlinného dekoru s rozvilinami a okřídlenými zvířecími postavami, které mají v tlamě po jednom trojlístu. Střed celého obrazce je vytvořen zdvojenou osmilitou růží centrálně umístěnou. Náležel by již uveden v Soupisu památek Českého Krumlova, ale bohužel bez bližších nálezových okolností (Mareš—Sedláček, 1918, 280 — nákres na str. 281—282). V depozitáři OM v Českém Krumlově jsou uloženy také zlomky 6 ks dlaždic z této lokality různých typů (př. č. 214/Z, 217/Z, 220/Z, 221/Z, 213/Z, 1 kus bez čísla — za zapůjčení dlaždic a informaci jsem zavázán díky H. Pavlíkové, správce depozitáře). Z dějin středověké tvrze v Křemži nemáme pevnějších chronologických opor k jejich časovému zařazení. Stavba tvrze zde vznikla na počátku 14. století, když v roce 1318 Smil z Křemže na „Hradišti“ založil tvrz. V době po skončení husitského revolučního hnutí, když majitelé tvrze po dlouhou dobu bojovali proti Oldřichu Rožmberkovi jako exponentu katolicismu, byli poraženi a v roce 1447 Oldřich z Rožmberka tvrz zbořil. Místo, kde stávala tvrz, se uvádí ještě k roku 1544 jako pusté „Hradiště“, zdivo tvrze bylo později rozneseno ke stavbě městských domků (Mareš—Sedláček, 1918, 280—srv. též Sedláček 1908, 465).

Základní schéma dlažby tvoří čtyři typy dlaždic. Velikost dlaždic kolísá v průměru 17—18×18,5—17 cm a síla střepe mírně kónicky zkosená 2,6—3,5 cm. Povrch hladký, přetažen jemnou engobou, místy jsou stopy po žlutozelené a žlutohnědé polevě. Povrch reliéfu je značně snížen a ošlapán až k nerozeznání. Hlína jemná, ostřívo drobnozrnité s drobnými stopami slídy. Barva dlaždic převážně světle hnědá až hnědá, s tmavšími šedými odstíny. Část vystaveného schématu dlažby doplněna sádrou a barevně přitónována.

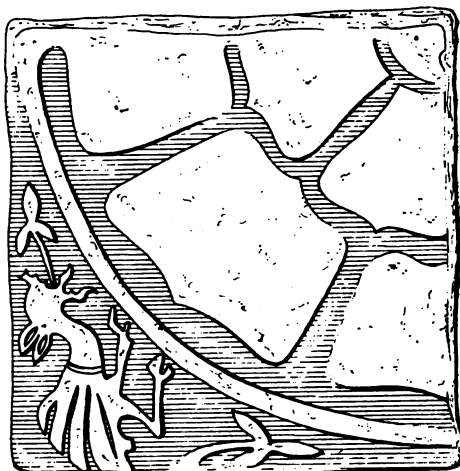
První typ dlaždice z Křemže má na pravé straně obrazce trojdielný listovitý rozvětvený dekor. Vybíhá z části kružnice, která reliéfní linkou odděluje levou část dlaždice, která je zdobena částí rozviliny. Druhý typ (zrcadlově

pravý a levý), je čtvrtinou obrazce osmilisté růžice, v jeho levé dolní části po obvodě reliéfní linky je okřídlené zvíře s trojlístem v tlamě. Má podobu vzdáleně připomínající gryfa na krátkých, téměř slepičích nohách a protáhlé tělo. Typ třetí a čtvrtý (v podstatě zrcadlově obrácený) je rozdělen dvěma částmi reliéfních kružnic, které jsou vyplněny rostlinným dekorem v podobě různě tvarovaných protáhlých trojlístů, které procházejí celým schématem v nekonečném vzoru.

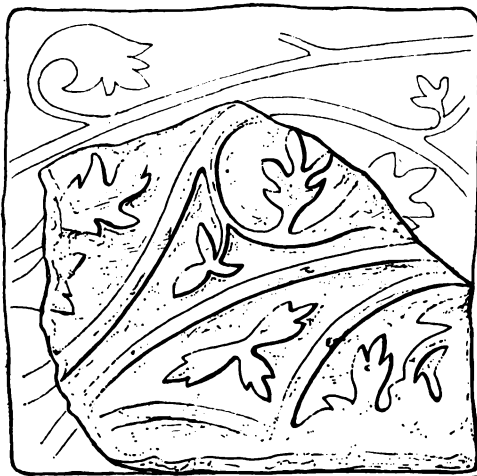
Pro datování středověké dlažby z Křemže nemáme pevných chronologických opor v nálezové situaci, jak bylo uvedeno, ale musíme vycházet z dosavadních znalostí o středověkých dlažbách v Čechách. Napodobení nekonečných schémat dlažby se nachází na cisterciáckých dlažbách ve Francii 13. století a v našem prostředí také v královské síni hradu v Písku, kde je toto schéma

1

2

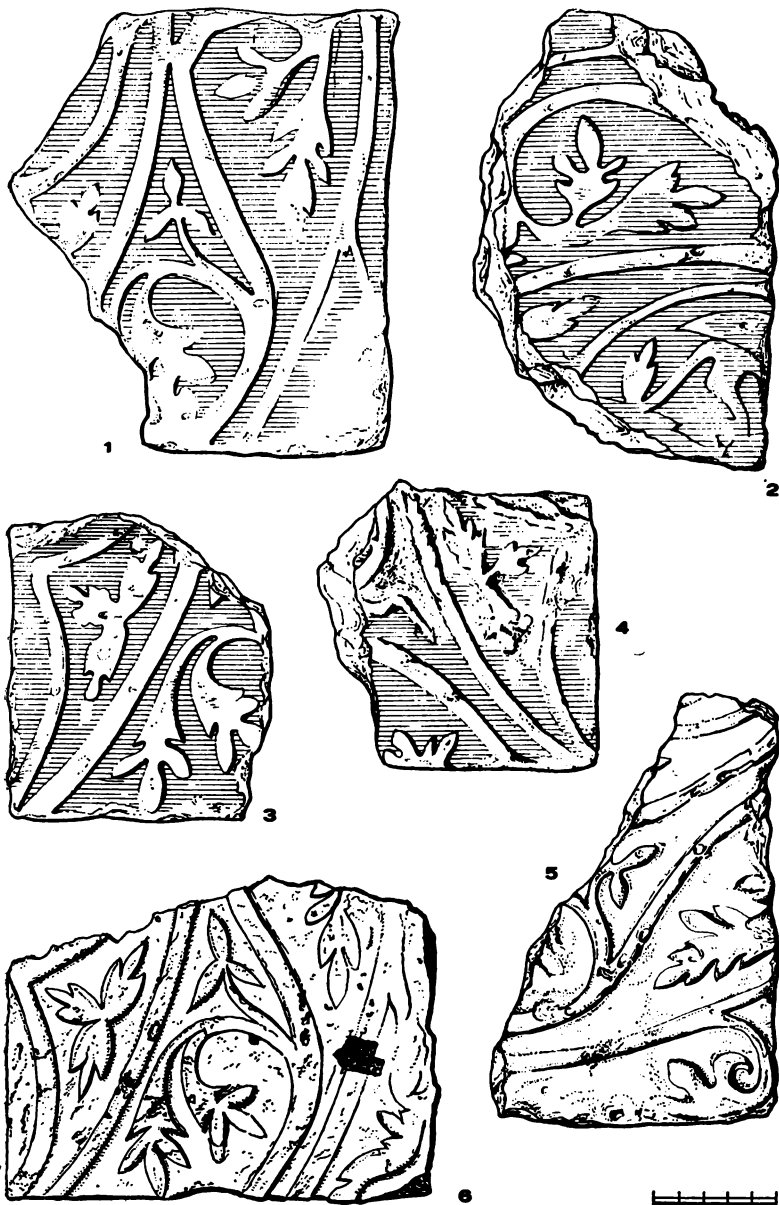
3

4

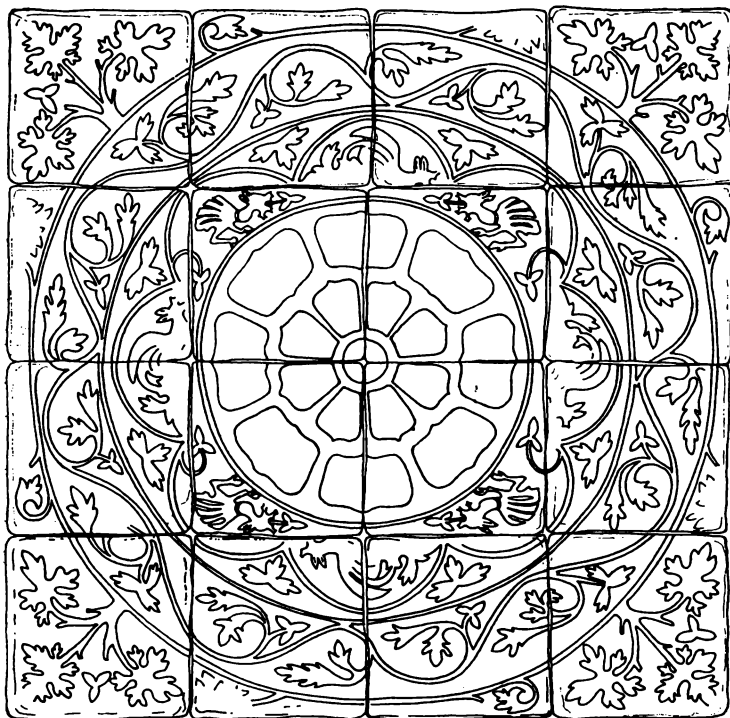

Obr. 5. Křemže (o. Český Krumlov), 1—4 — základní typy středověkých dlaždic.

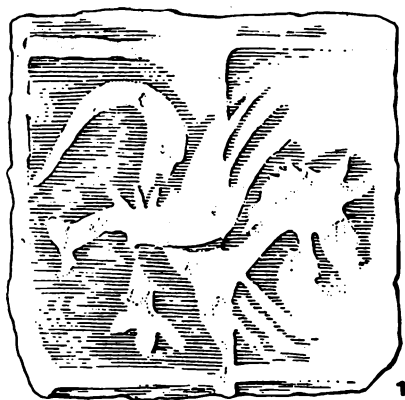
Obr. 6. Křemže (o. Český Krumlov), 1-6 — zlomky dlaždic základních typů.

datováno do poslední třetiny 13. století. V případě středověké tvrze v Křemži je toto datování příliš časně, ale průběh 14. století je pro dobu jejího vzniku snad nejpravděpodobnější.

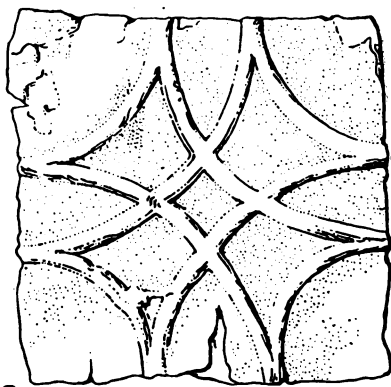

Obr. 7. Křemže (o. Český Krumlov), rekonstrukce schématu dlažby na tvrzi v Křemži.

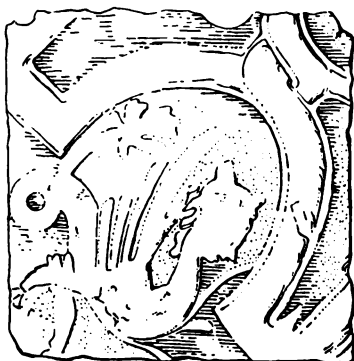
5. MILEVSKO. Premonstrátský klášter v Milevsku byl podle zprávy kronikáře Jarlocha založen v roce 1184 (Novotný, I/3, 98—103, 164—165, — srv. Kuthan 1969, 57—68). Ale již následujícího roku (1185) stojí kostel sv. Jiljí, který byl téhož roku při průchodu salcburského vojska poškozen. Zakladatel kláštera Jiří z Milevska byl jedním z prvních soukromých donátorů v našich zemích. Záhy po založení v roce 1191 klášter vyhořel. Začíná nová přestavba, o níž jsme postupně informováni řadou dílčích zpráv (Kuthan 1977, 32—35). V roce 1201 je zde svěcen nový oltář sv. Jiljí. V průběhu poloviny 13. století vzniká stavba nynějšího kostela. Jak již bylo naznačeno, žila kratší čas v Červené n. Vltavou matka zakladatele Zdislava, odkud pocházejí některé dlaždice typově shodné s milevskými. Dlaždice nalezené v Milevsku nemají známou původní názevovou situaci, pouze druhotnou a jsou z násypu nad barokní klenbou v jhovýchodní části románského konventu. Nález je z roku 1937 a byl zachráněn Dr. K. Dolistou, správcem muzea v Milevsku. Známe zatím tři typy: typ 118 — dlaždice s okřídlenou postavou, typ 119 — dlaždice se sirénou, typ 120 — dlaždice s gryfem (Fabián 1910—1912, 54), která je shodného typu jako dlaždice nalezená Dr. A. Hejnou v Červené n. Vltavou.

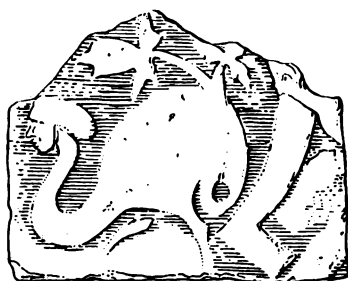
1

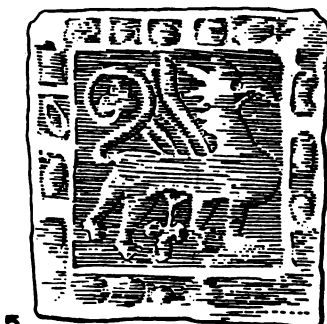
2

3

4

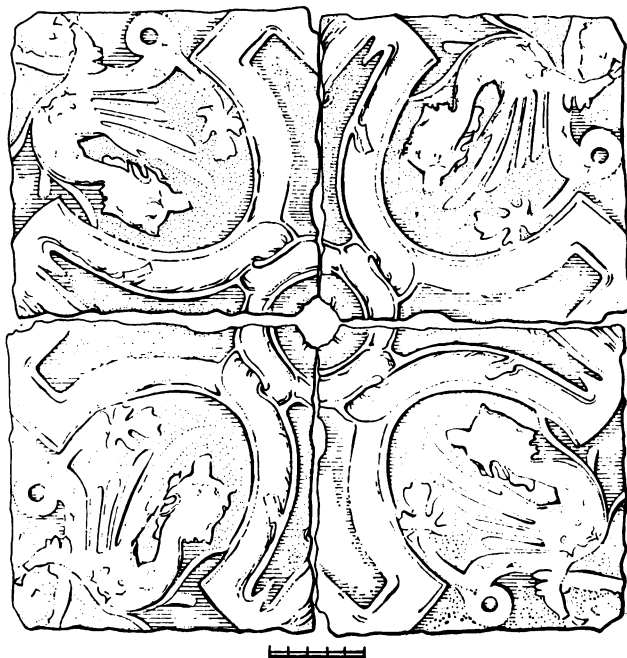

5

Obr. 8. Písecko, 1 — typ 116, 2 — typ 117, Milevsko, 3 — typ 118, 4 — typ 119, Červená n. Vltavou, Milevsko, 5 — typ 120.

Při datování dlaždic z Milevska bylo naznačeno již dříve několik důležitých skutečností (Hejdvová—Nechvátal 1970, 428—429), na které pouze odkazujeme. Postava s ptačím tělem a ženskou hlavou, představující snad sirénu, na dlaždici typu 119 z Milevska, stejně jako okřídlená figura s ženskou hlavou a hadím ukončením těla zakončeném trojlístem (typ 118) má příbuzné rysy s dlouhonohým ptákem na francouzské inkrustované dlaždici z katedrály v St. Omer, která je dále slohově blízká výzdobě dlaždice z Chertsey, datované rovněž do 13. století. U obou dlaždic je významným kompozičním prvkem zalamovaná a převázaná páska, která tvoří rámeček figurálním motivům a současně vytváří motiv kříže. V propracovanější formě nacházíme analogii v kostele sv. Petra v Métách, kde je datována do 13. století. U postavy gryfa — typ 120 (jak již naznačil A. Hejna) prvky výzdoby na okrajích připomínají drahoukamy a je zde použito myšlenky, která se uplatňovala ve zlatnictví ve 12. a 13. století (Rossi 1936, tab. 1—3). Z důvodů historických, které jsme již dříve zdůvodnili, je zřejmé, že představitelé klášterního konventu premonstrátů v Milevsku měli povinné spojení se svým ústředím ve Francii, kam pravidelně dojížděli a lze předpokládat i výtvarné poučení. Z těchto skutečností jsme proto nuceni dlaždice z Milevska datovat do konce 13. nebo počátku 14. století. Je také vhodné považovat je za jakýsi protějšek k dlažbě píseckého hradu.

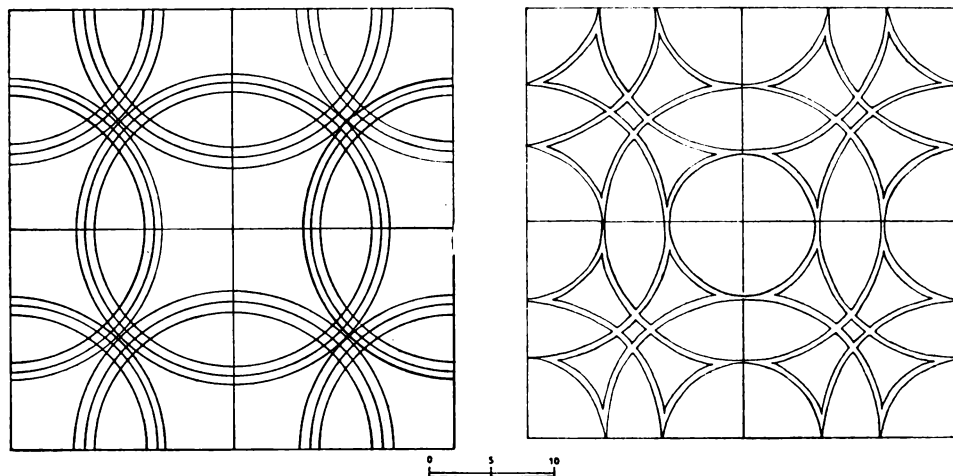
6. PÍSEK - hrad. Původně zde byla prostá osada s trhovým právem na levém břehu řeky Otavy, která byla spojena s farním kostelem sv. Václava a později za Přemysla II. byla přeložena na návrší nad řekou, na jehož ploše bylo založeno královské město. Z roku 1243 je v jedné z královských listin uváděno, že byla sepsána „apud Pezch“, ale nezmiňuje se o založení města,

Obr. 9. Milevsko, schéma pravděpodobné vazby typu 118.

jehož přesný počátek není znám (RBM II, č. 2788). Po polovině 13. století (1254) město již stojí a v době vlády Přemysla II. zde měl snad i měšťan Jindřich mincovnu. Podle A. Sedláčka lze položit založení města před rok 1260 nebo spíše okolo roku 1254 (Sedláček, 1911—Šimák 1/5, 1013 n.). V době od roku 1280—1284 se zde každoročně zdržoval král. Původní hrad založený patrně na počátku 13. století, o jehož podobě nic bližšího neznáme, byl zřejmě po založení Písku Přemyslem Otakarem II. postupně přebudován na rozlehlou čtyřkřídlovou stavbu s protáhlým nádvořím. V jižním traktu stála až do roku 1860 kaple; na vybavení jejího interiéru se podílela zvíkovská huť, jak pro to svědčí souvislost zachovaných stavebních detailů (Kuthan 1975, 56 n.). Dnes je dochován z celé stavby pouze západní trakt, tj. vlastní palác a velká síň v 1. patře. V roce 1903 byla v této místnosti rekonstruována z nových odlitků za vedení a dozoru A. Sedláčka nová dlažba, jejíž schéma pravděpodobně zachovává podobu a vazbu dlažby původní. I když již dnes není zpráv, kde byla původní dlažba, je podle analogií ze Zvíkova možné, že alespoň její část byla v původní královské kapli. Pro Písek máme zachováno 6 typů dlažby, jejíž originály jsou uloženy v depozitáři Okresního muzea v Písku. Základní typy: typ 108 — dlaždice s dvouocasým lvem a motivem roset, typ 109 — dlaždice s orlicí a rosetami, typ 101 — dlaždice s orlicí, doprava (shodná s dlaždicí téhož typu ze Zvíkova), typ 110 — dlaždice s dubovým listem a rosetami, typ 104 — dlaždice s dvouocasým lvem a nápisem (shodná s dlaždicí téhož typu ze Zvíkova), typ 111 — dlaždice s gryfem a lvem.

V celkovém rekonstrukčním schématu dlažby v královské síni hradu v Písku je dlažba sestavena z dlaždic různého typu a je oddělena pouze úzkým pruhem dalších odlišných dlaždic. Tato skutečnost je pozorovatelná rovněž na dlažbě z bývalého opatského kostela v Klášteře Hradišti, objevené při výzkumu v roce 1854 a zvláště pak roku 1920, kdy byla zaměřena a zakreslena do půdorysného plánu. Je zde v zjednodušeném, redukovaném přepisu převzat princip francouzské dlažby, která se uplatňovala v tzv. mosaikové formě ve Francii ve 12. a 13. století. Z téhož kadlubu, jako jsou zvíkovské typy 101—104, pocházejí dlaždice z píseckého hradu. Je pravděpodobné, že tak jako byly oba

Obr. 10. Písek-město, schéma dlažby typ 112 (14. století), Písecko, typ 117 schéma dlažby (14. století).

hrady stavěny patrně týmž stavitelem téměř současně, byly i tyto dlaždice vyrobeny současně stejnou dílnou. Složitější jsou obě heraldické dlaždice s dvouocasým lvem a orlicí typ 108 a 109, které byly vkomponovány do čtverce na koso postaveného. Čtvrtkruhy a čtvrtrosety ve všech rozích předpokládají jiné schéma dlažby než na Zvíkově, asi takové, kde by se střídaly obrazce heraldické s poli s rosetami. Tímto vzájemným oddělením více vynikaly figurální motivy. Orlice na dlaždicí typu 109 se od zvíkovského typu liší tím, že musela být přizpůsobena jinému formátu. Je více rozložena do šíře a proti kresebnější zvíkovské je provedena plošněji. Stejným způsobem bylo postupováno na dlaždicí typu 108 se lvem, kde zase naopak zvíkovský lev působí hmotněji a písecký vznešeněji.

U heraldických motivů, které se příliš v tomto období neměnily, je dosti obtížné určit dobu vzniku. Směrodatnější se zdá skladebný princip dlažby, jak již bylo upozorněno na příkladu katedrály v St. Omer, která je zde datována do 13. století. V jedné části jsou zde dlaždice stejného kompozičního typu jako písecké — typy s rosetami, s tím rozdílem, že v rozích jsou rostlinné motivy a ve čtverci na koso postavy gryfů. Pro relativní datování těchto dlaždic, které vytvářely dlažbu skladebně náročnější než byl typ zvíkovský, je důležitým faktem, že písecký hrad po smrti Václava II. (1305) přestal být českými králi navštěvován a nebylo proto důvodu k jeho většímu a soustavnějšímu zvelebování. Je proto nejpravděpodobnější, že dlaždice typu 108 a 109 z píseckého hradu vznikly až v poslední čtvrtině 13. století, kdy se stále více prosazovaly podněty vyspělejších kompozičních schémat dlažby ze západní Evropy. Této slohové představě i kompozičnímu schématu odpovídá dlaždice s postavou draka z Prahy-Hybernská ul. (typ 129), o jejichž nálezových okolnostech není nic bližšího známo (Hejdová—Nechvátal, 1970, 428 obr. 53).

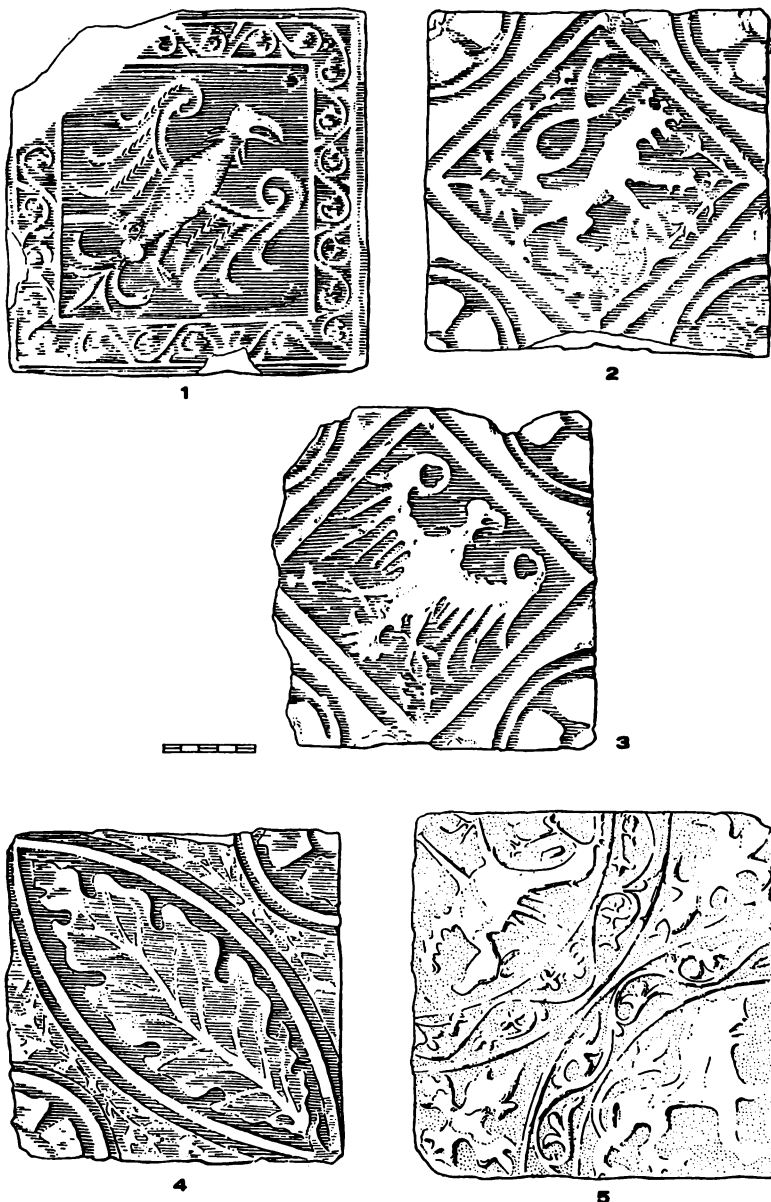
Stejným schématem se dvěma čtvrtkruhy a čtvrtinami roset je dlaždice s dubovým listem — typ 110. Bylo uvažováno o tom, že dlaždice tohoto typu patrně nesouvisely s původním rozvrhem dlažby (s oběma předchozími typy) a měly dodatečně nahradit některé části odstraněné dlažby. S dlaždicemi tohoto typu se setkáváme v celé řadě lokalit nejen v Praze, ale i jinde — v nejrůznějších variantách třeba v Porýní, Kolíně n. Rýnem, Wormsu aj. Písecký typ má naturalističtější pojetí — ale všechny mají stejné kompoziční schéma, tj. v diagonále z rohu do rohu mandorlové pole, vyplněné listem různého druhu, nejčastěji však dubovým. Některé mají ve volných rozích čtvrtiny roset, jednoduchých nebo složitějších, jiné zase drobné lístky břechtanu nebo také srdčité motivy. Jde o motiv značně oblíbený, jak o tom svědčí řada nálezů v měšťanských domech v Praze, ale také na Ostrově u Davle, Okoři ale i v Plzni, na Sázavě, Vyšehradě i jinde. Motiv se zřejmě ustálil v určité vyhovující schéma a uplatňoval se pak v delším časovém rozpětí. K nejstarším patří dlaždice s dubovým listem z hradu Písku, které datujeme do poslední čtvrtiny 13. století, zatím co ostatní do průběhu 14. století.

Čtvrtý druh dlažby (dlaždice typ 111) v královské síni v Písku se pojetím hlásí ještě do románského období, i když má nové naturalističtější prvky např. javorové listy v rozích dlaždic. Dědictvím staršího období je rovněž motiv obou zvířat — gryf a lev, jehož ohon je ukončen trojlístým motivem. Také toto schéma, i když je podáno značně rustikálně, bylo inspirováno francouzskými schématy dlažby ze 13. století, i když ornamentální způsob výzdoby a provedení má zcela jinou techniku.

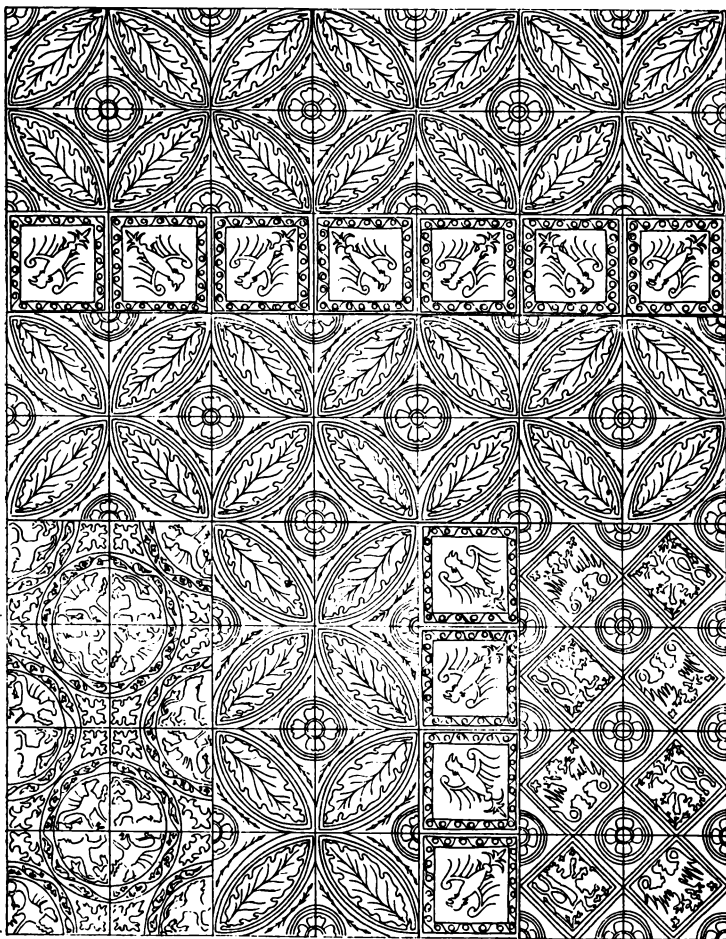
Dlažba píseckého hradu měla zřejmě tři časové polohy — z doby dokončení stavby v šedesátých letech, z které pocházejí dlaždice s orlicí a lvem

ze sklonku 13. století nebo přelomu 13. a 14. století dlaždice s dubovým listem typu 101 a 104, z poslední čtvrti 13. století dlaždice s orlicí a se lvem typu 108 a 109 i dlaždice s čtvrtkruhy, lvem a gryfem typu 111 a konečně nejspíše typu 110.

7. PÍSEK-město. 8. PÍSECKO. Oba soubory je třeba hodnotit společně, je pravděpodobné, že dlaždice, které byly zařazeny do skupiny „Písecko“

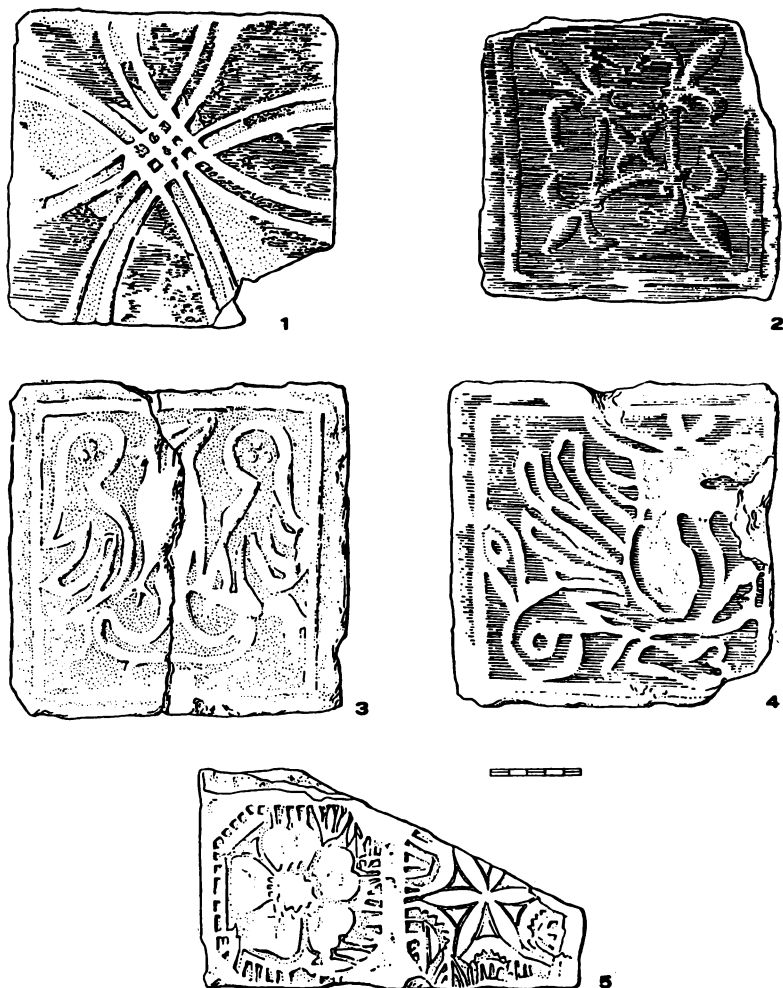
Obr. 11. Písek — hradní síň, 1 — typ 101, 2 — typ 108, 3 — typ 109, 4 — typ 110, 5 — typ 111.

Obr. 12. Písek, hradní síň, schéma rekonstruované dlažby.

pocházejí rovněž z města Písku, nemají ale ani nejstručnější záznam o nále-
zových okolnostech a není ani možné, že by pocházely z nějaké menší osady.
Kvalitativně se odlišují od dlaždic z hradů Zvíkova a Písku a je obtížné určit
dobu jejich vzniku. Výrazně se odlišují dvě dlaždice: typ 112 — dlaždice s osmi-
ramennou hvězdicí, která byla nalezena v roce 1933 při bourání domu „U tři
korun“, býv. čp. 119, který byl v západní frontě náměstí v prostoru mezi krá-
lovským hradem a dominikánským klášteřem. Jeho podloubí mělo křížové
klenby se žebry hruškového profilu, zhotovené z terakoty (Kuthan, 1975, 78).
Dále typ 117 — dlaždice s křížovým ornamentem, která měla v celé ploše
vkomponován motiv „maltézského kříže“ provedený v lineárním reliéfu. U obou
typů se objevuje již vyhraněný projev gotický. Mezi dalšími se objevují dvě
[typ 113 a 115], které se svým vzhledem blíží dvěma dlaždicím z Kostnice,
které jsou datovány do doby kolem 1300 (Forrer, 71, tab. IX, 4, 5, 6). Zvláště
typ 115 — dlaždice s drakem — je provedena ledabyle obrysovou kresbou
široké reliéfní linie. Kvalitou také nevyčníká ani drak na dlaždici typu 116

z Písecka, velmi rozšířený motiv jak v románském, tak také v gotickém umění. Je pravděpodobné, že některé měšťanské domy v Písku byly vybaveny po způsobu královského paláce keramickou dlažbou. Písek byl již ve 13. století, díky rýžování zlata, bohatým městem. I když tyto dlaždice vykazují určitou zrustikalizovanou formu, byl rozdíl mezi mistrem, který pracoval pro královský palác a řemeslníkem bez vyšších tvůrčích ambicí, který prováděl městské dlaždice. To vše může připouštět i určité časové rozpětí, mezi vznikem předlohy a provedením dlaždice. Může to rovněž vysvětlit skutečnost, že se pozdě románské motivy objevují ještě v době vyspělého gotického cítění. Vznik dlaždic z Písku-města (typu 113, 114 a 115) a Písecka (typu 115 a 116) zařazujeme do období vymezeného koncem 13. a první čtvrtinou 14. století. Do pokročilého 14. století je nutno zařadit dlaždice z Písku (typ 112) a z Písecka

Obr. 13. Písek-město, 1 — typ 112, 2 — typ 113, 3 — typ 114, 4 — typ 115, 5 — bez označení typu.

(typ 117), které jsou odvozeny z motivů gotických kružeb, které skladbou vytvářely dlažbu po vzoru prostupujících se kruhů.

9. R A D O M Y Š L u Strakonici je další z lokalit, kde byly zjištěny středověké dlaždice. Rozsáhlý výzkum mladohradištního pohřebiště, prováděný v letech 1963—1968 Archeologickým ústavem ČSAV, archeologický výzkum kostela v poslední výzkumné sezóně s částečnými sondami do zdiva a stavebně historický průzkum románského kostela sv. Martina v Radomyšli v říjnu a listopadu 1972 přinesly také nález dalších dosud neznámých středověkých dlaždic. První nálezy z této lokality pocházejí z roku 1963 (Nechvátal—Radoměřský 1965, 655 n.). Byly zjištěny v jižní výplni zásypu, v druhotné poloze, před středověkým objektem 0-2, 0-3 a byly podle stratigrafické situace datovány do průběhu 14. století, nejdříve do jeho druhé poloviny. Kromě jednoho kompletního exempláře byly nalezeny četné zlomky dalších dlaždic téhož typu. Jeho podobu můžeme rekonstruovat asi takto: do čtvercového formátu o rozměrech cca 18,5×18,5 a síle 3,5 cm byla na koso vepsána symetrická plastická podoba lilie. Z ostatních částí reliéfu kromě lilie je zachována pouze kruhová výseč, rámujecí vně motiv základní. Rohová výzdoba nad výsečí není patrná, pouze vlevo při okraji je zřetelnější prolis, mírně protáhlého tvaru, který se stáčí ke středu a zaniká v rozpraskaném povrchu. Rovněž dolní zakončení lilie a jejich jednotlivých ramen není plně zřetelné. Při rekonstrukci základního čtvercového obrazce dlažby je patrné, že základní dominantu tvoří motiv lilie křížově uspořádané. 4 dlaždice s motivem lilie tvoří kruh s centrální výsečí. Rohové motivy u těchto dlaždic nelze rekonstruovat. Povrch dlaždice i zlomků byl kryt velmi hrubou nesourodou a rozpraskanou špinavě černou polevou strupelnatého povrchu. Hlína byla jemně plavena a ostřena drobnými křemínky se stopami slídy, na spodní ploše na lomu hnědé až cihlově červenavé barvy.

Další nález pochází z kostela sv. Martina, z patrové místnosti nad sakristií a je od prvního nálezů vzdálen 29 m směrem na východ. Tato místnost slouží dnes jako depozitář děkanství, podle stavebně historického rozboru je datována do sklonku 14. století. Není vyloučeno, že její původní funkce byla jako severní boční tribuna, vložena nad sakristií a kněžiště (Kašíčka—Nechvátal, 1983, 193 n.). Patří do třetí stavební fáze kostela, její prostor je vydlážděn nověji přeloženými čtvercovými pálenými dlaždicemi, reznými, nepolévanými. Povrch všech dlaždic je značně snížen a ochozen, takže pouze na dvou exemplářích (při velmi silném bočním osvětlení) se podařilo částečně zachytit dosud zachované plastické ornamentální výzdoby.

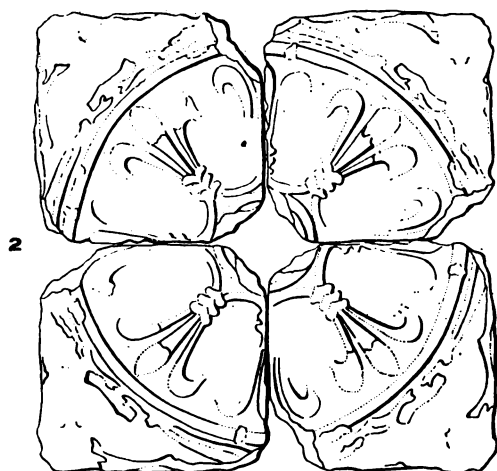
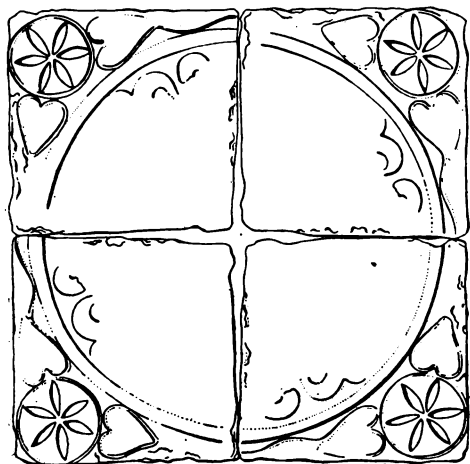
Dochované dva fragmenty dávají možnost velmi hrubé a pouze přibližné rekonstrukce dlažebního ornamentu. Základní obrazec, schéma vazby, tvořily čtyři do čtverce vložené dlaždice. Uplatnil se zde velký kruhový rámeček, který byl od výzdoby v rozích oddělen širší reliéfní linkou. Ve vlastním kruhu byl umístěn základní motiv, jehož podobu zatím blíže neznáme a na jeho horní levé straně (heraldické) motiv rozvilin (?), z nichž máme dvě dochované v torzu v symetrickém vztahu. Vlastní kouty výseče vyplňovaly malé kruhy s poměrně vysokým, ostrým reliéfem šesticípé hvězdice. Byly doprovázeny po obou stranách symetrickými srdčitými lístky. Za nimi, na vlastním okraji dlaždice, v blízkosti výseče jsou v náznakovém torzu stopy mírně zvlněné linky.

Dnešní nepravidelná, neumělá vazba dlažby již nerespektuje čtvercový formát dlaždic, který kolísá mezi 18×18 cm až 20×19,5 cm. Síla dlaždic je 3,2—3,5 cm. Předláždění, které bude nutno spojit zatím s blíže nedatovatelnou

stavební úpravou, bylo zřejmě provedeno v době, kdy dlaždice již měly snížený reliéf, takže se neprojevoval estetický účín navazujících čtverců.

V obou případech nálezů jde o dva dosud neznámé typy, které mají jednu společnou vlastnost v tom, že jde o dlaždice čtvercové, jejichž hlavní motiv je postaven nakoso, ohraničen výsečemi kružnice, která je vázána na základní schéma čtyř dlaždic, jako první skladební jednotku. Prvně byl tento typ dlažby objeven v jihočeském prostředí v hradní síni píseckého hradu, kde je datován do poslední třetiny 13. století (Hejzdová—Nechvátal, 1970, 159, obr. 24).

Nálezová situace v Radomyšli neumožňuje tak časně datování. U prvé dlaždice s motivem lilie by její nálezová situace připouštěla nejpozdější užití před nebo kolem poloviny 14. století. Nemůžeme se vyslovit blíže o prostředí,

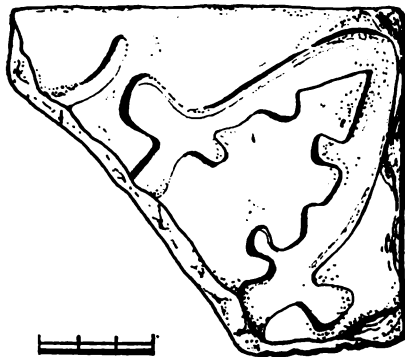

Obr. 14. Radomyšl (o. Strakonice, 1 — typ dlaždice se šestícípou kruhovou hvězdou, 2 — typ dlaždice s lilii.

z kterého pochází, ale není vyloučena možnost, že pochází z církevní johanit-
ské kurie, později přímo fary, v jejíž oblasti bylo samotné naleziště. Bez vý-
znamu nemůže být i postavení Radomyšle, která se z vesnického sídliště,
vzniklého ve 12. století a jeho románského kostela, který datujeme do doby po
polovině 12. století, dostala na úroveň městečka v roce 1320, ale záhy — již
v roce 1355 poklesla na úroveň osady (Šimák 1938, 1026). Dlaždice druhého
typu, která nemá hlavní motiv zachován, pouze nad výsečí šesticípou kruhovou
hvězdici se symetrickými lístky, má pro své datování závažnou nálezovou sta-
vební situaci, která naznačuje možnost vzniku až v druhé polovině 14. století
nebo na samém konci tohoto období.

10. ROŽMBERK. V depozitáři Okresního muzea v Českém Krumlově
je uložen zlomek dlaždice s motivem dubového listu (př. čís. 5312) o rozmě-
rech 11×9,7×3,2 cm, rezný nepolévaný — světle hnědého zbarvení, zhotovený
z jemně plavené hlíny, s drobným ostřivem se stopami zrníček slídy. Hrubší
reliéf bez výraznější nervatury a žilkování je menším torzem původní veli-
kosti. Nálezové okolnosti nejsou známy. Jeho časové zařazení může být pouze
rámcové, rovněž v bohatých dějinách hradu založeného společně s městečkem
okolo roku 1250 (od Vítka a Voka Vitkovců a dlouhodobě osídleného) nena-
cházíme spolehlivější opory pro datování (Sedláček III, 98, týž 1908, 777).
Zlomek je možno rámcově datovat do 14. století (srv. typ 110 z hradu Písku)
s možným přesahem i do mladšího období.

11. SEZIMOVO ÚSTÍ. Některé starší nálezy dlaždic byly zveřejněny
již J. Švehlou z jeho záchranné činnosti. Nový systematický výzkum za vedení
doc. dr. Richtera, DrSc., přinesl další důležité nálezy, z nichž možno uvést
— vypálený hliněný kadlub pro výrobu obkládacích desek s motivem pelikána
krmícího mláďata a vypálený hliněný kadlub pro výrobu obkládacích desek
s motivem orlice (Richter 1978, tab. 14 a 15). Oba jsou datovány do doby
před rokem 1420. Typ orlice má konzervativní charakter (Richterová 1983, 161)
heraldická figura je umístěna do kruhového medailonu s reliéfní linkou. Ze
starých nálezů má svůj význam (typ 5) šestihránná dlaždice s motivem lva
(uložená v depozitáři Národního muzea v Praze, i. č. 2494/X.4), která je shodná
s dlaždicemi vyšehradského typu nalezené na Vyšehradě v bazilice sv. Vav-
řince, ve Starém Plzenci a v Ostrově a která byla odlita ze starého opotře-
beného kadlubu, bez další retuše (Hejdová—Nechvátal, 1970, 127).

Obr. 15. Rožmberk (o. Český Krumlov), 1 — zlomek
dlaždice s dubovým listem.

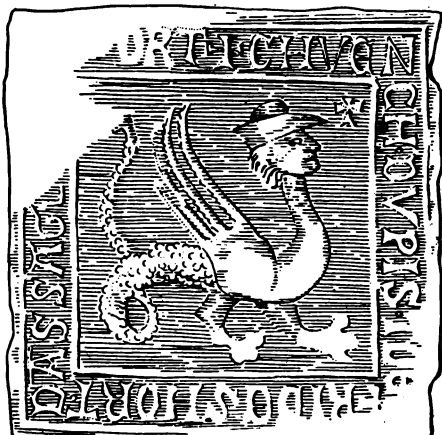
12. ZVÍKOV (o. Písek). Druhý z královských hradů má prvé písemné zprávy z konce prvé třetiny 13. století z roku 1229, kdy máme zprávu o královském purkrabí Vlčkovi (1229—1243) a o jeho bratrech Jindřichovi a Vícemilovi (1229—1240), kteří byli rovněž uváděni jako purkrabí. Prvá zpráva o vlastním hradě je z roku 1234. Historik J. V. Šimák klade jeho stavbu do doby kolem roku 1250 a spojuje ji jednoznačně s novou výstavbou. Hrad byl od svého založení královským majetkem (Novotný I/3, 604, 870, Šimák I/5, 1008 — CDB II, č. 286, str. 284) a také dočasným oblíbeným sídlem především Václava I. (1228—1253) a Přemysla Otakara II. (+1278), který ho dal upravit do podoby, jakou si v podstatě zachoval dodnes. Na listině Václava I. z roku 1234 je doložen zvíkovský purkrabí Konrád, který je považován za zakladatele rodu pánů z Janovic. O čtyři roky později v roce 1238 je jmenován opět Konrád a s ním druhý purkrabí Ivan. V roce 1239 je Konrád uváděn společně s purkrabími královských hradů Prahy, Lokte a Přimdy na listině krále Václava I. pro klášter v Kladrubech. Konrád z Janovic používal svého přídomku „ze Zvíkova“ i v pozdější době. V roce 1250 je uveden purkrabí Hirzo známý fundátor jihočeských královských staveb. Tehdy je také poprvé uvedeno německé jméno hradu — Klingenberg. K založení hradu došlo patrně již na závěr vlády Přemysla Otakara (+1230). Za nejstarší část hradu je považována čtverhranná bosovaná věž, která je spojována se štaufskou architekturou. Dnešní stavba hradu je datována některými badateli v rozmezí po polovině 13. století až do vlastního průběhu třetí čtvrtiny 13. století (naposledy ji datoval např. D. Líbal do 1270). V prvním patře východního traktu je známa kaple sv. Václava, k níž přiléhá sakristie (asi původní domácí kaple). Podle popisu J. Soukupa v Soupisu památek byly podlahy obou těchto prostor (ještě v roce 1910) kryty reliéfně zdobenými dlaždicemi, které jsou dnes uloženy v hradním depozitáři (Sedláček 1897, 21—22, Soukup—Wirth 1903, 457—548) s uvedením starší literatury (Soukup, Soupis XXXIII, 412—425 — nejnověji a nejpodrobněji ke Zvíkovu srv. Kuthan 1975, 79 n.).

Základní typy dlaždic: typ 93 — dlaždice s dvounohým zvířetem (tentýž typ doložen na hradě Orlíku), typ 94 — dlaždice se čtyřnohým zvířetem s ženskou hlavou, typ 95 — dlaždice s okřídleným zvířetem lidským profilem na hrudi, typ 96 — dlaždice s gryfem (tentýž doložen na hradě Orlíku), typ 97 — dlaždice s kentaurem, typ 98 — dlaždice s kentaurem (doleva), typ 99 — dlaždice s kentaurem (doprava), typ 100 — dlaždice s okřídlenou dračí postavou a ženskou hlavou, typ 101 — dlaždice s orlicí (doprava), typ 102 — dlaždice s orlicí (doleva), typ 103 — dlaždice s dvouocasým lvem (doleva), typ 104 — dlaždice s dvouocasým lvem (doprava), typ 105 — dlaždice s rytou kresbou jelena (doleva), typ 106 — dlaždice s jelenem a vlkem, typ 107 — dlaždice s rytou postavou psa.

V souboru dlažic z hradní kaple na hradu Zvíkov se zřetelně odlišují dva kvalitativně i technicky rozdílné celky. První početnější zahrnuje typy 93—104 a představuje po výtvarné stránce vysokou úroveň, zatímco druhý celek (typy 105—107) je rustikálního charakteru. U prvního celku jsou dlaždice vždy lemovány bordurou, zaplněnou u typů 93, 96, 101, 102 třemi různými druhy rostlinného ornamentu, do vnitřní plochy jsou pak vkomponovány a rovnoměrně rozloženy postavy fantastického nebo heraldického zvířete. Figury v živém pohybu zaplňují celý čtverec plochy dlaždice. U typů 94, 95, 97, 98, 99, 100, 103, 104, které jsou shodně koncipovány, je užito v borduře německých nápisů, které jsou provedeny pozdně románskou majuskulí, nikoliv jak bylo v té době běžné v rukopisech — gotickou frakturou. Všechny nápisy i s jejich

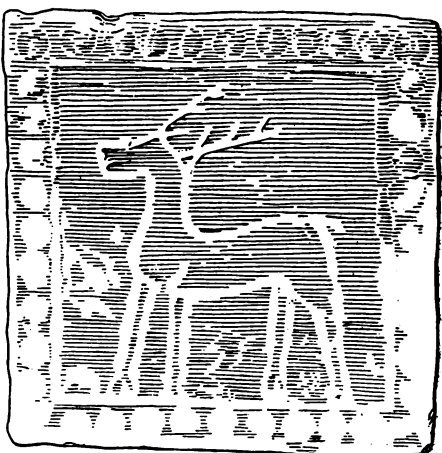
1

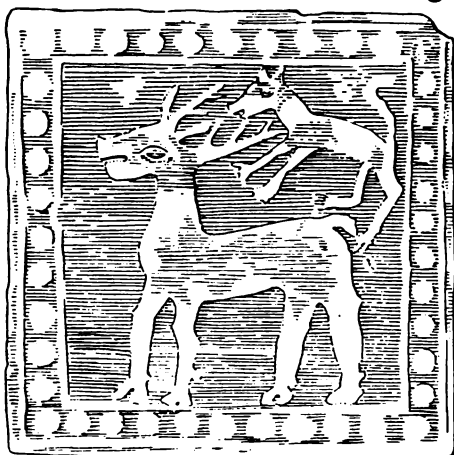
2

3

4

5

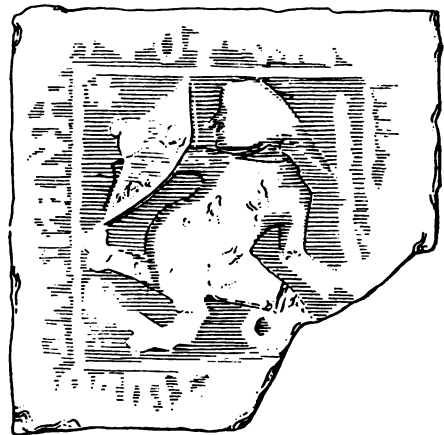
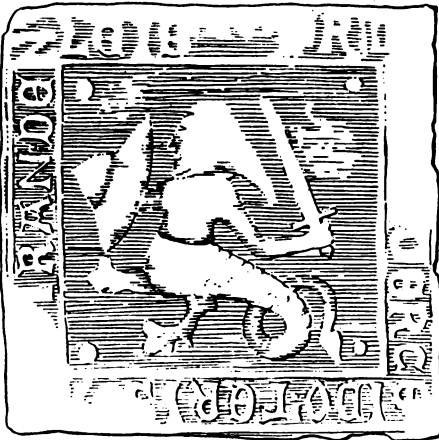
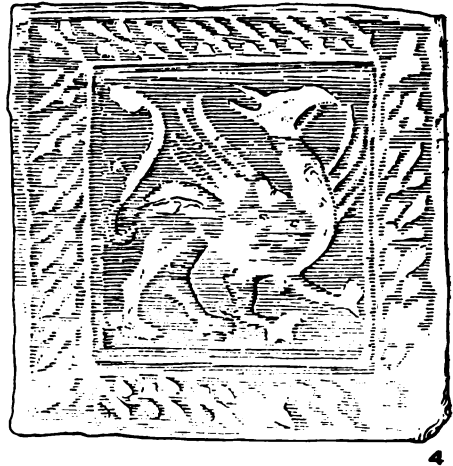
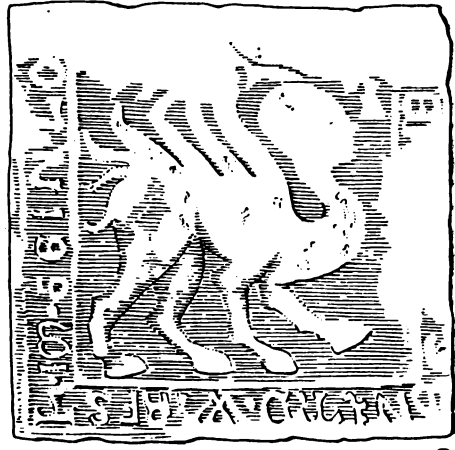
6

obr. 16. Zvíkov (o. Písek), 1 – typ 99, 2 – typ 100, 3 – typ 103, 4 – typ 105, 5 – typ 106, 6 – typ 107.

čtením a překlady již dříve uveřejnil A. Sedláček (1897, 21—22). Německý text není rozhodující pro určení provenience dlaždic, zvláště proto, že samotný text v několika případech ukazuje k českému prostředí a dokonce oslavuje českého krále, v tomto případě Přemysla Otakara II.

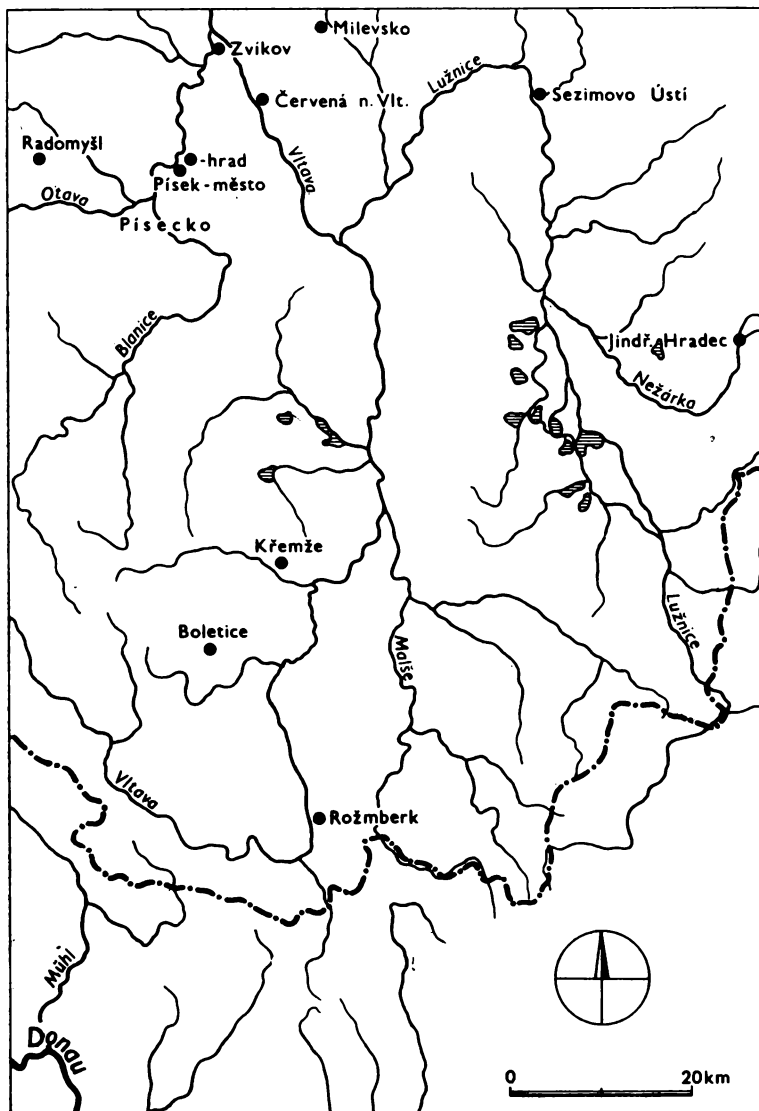
Zvláště významná je na dlaždicích ze Zvíkova figurální výzdoba. Typy 93—100 přinášejí fantastická zvířata, která mají jednotný charakter celkového provedení. Např. dlaždice typu 95 má v kresbě použito trojnohé zvíře, s výrazným lidským profilem na hrudi. Není vyloučeno, jak již bylo naznačeno, že krk s hlavou byly hadí. Tuto možnost naznačuje dlaždice z kostela sv. Ondřeje ve Wormsu, která je sice provedena jinou technikou a datována R. Forrerem do doby kolem roku 1300, je zdobena dvounohým drakem s profilem na hrudi, z jehož úst se vine had, z čela vyrůstá poprsí trpaslíka. Námětem sahajícím do staršího období je motiv kentaura, který se v několika variantách objevují rovněž na dlaždicích ze Zvíkava. Tematicky příbuzné dlaždicím s kentauřem jsou dlaždice typu 98 a 99, kde se čtyřnohé tělo kentaura mění na dvounohé tělo dračí, avšak horní část je rozpražené lidské tělo se štítem a mečem; obráceno doleva zůstává variantou předchozího. U typu 100, dračí tělo má ženskou hlavu s kloboučkem. Jde o motiv, kde se jako záliba románského období v různých dračích motivech alegorizuje postava ďábla, která našla uplatnění v knižní malbě a na celé řadě uměleckořemeslných předmětů 12. a 13. století. Snad dokonce tato postava, půl siréna, půl drak je již výplodem tvůrčí fantazie, která není vázána hloubkou symbolického smyslu a záměru a spojovala víceméně prvky různých představ. Nejvíce srovnávacího materiálu z různých období máme pro postavu gryfa na dlaždicích typu 96. Je zde patrný dlouhý myšlenkový a výtvarný vývoj od vyšehradského, důstojně výhružného gryfa až ke gryfu na zvíkovských dlaždicích. Myšlenky těchto námětů mají kořeny v době intenzivní mystiky, avšak jejich někdejší význam, prostoupený hlubokou symbolikou, se postupem doby měnil, nabýval jiného smyslu až se stal pouhou reminiscencí. Nelze se domnívat, že na dlaždicích ze Zvíkova převažuje záměr obsahový nad dekorativním. Kdybychom těmto dlaždicím připisovali podobný účel jako výzdobě vyšehradských dlaždic, pak by se mezi nimi nemohly objevit dvě heraldické dlaždice, z nichž jedna představuje českého dvouocasého lva a druhá moravskou orlici (typy 101—104). Převažuje zde ve srovnání s vyšehradskou skupinou myšlenka světská, myšlenka oslavy panovníka, který svou královskou kapli dává vyzdobit zemskými znaky. Stejně tomu bylo i na hradě v Písku, kde se obě tyto dlaždice rovněž objevují. První počátky formování královského znaku jsou snad již z první poloviny 12. století, proces se urychlil mezi druhou a třetí křižáckou výpravou (1147—1189). Prvním znakovým znamením byl patrně černý orel, jehož praktický význam byl především vojenský. Podle Dalimilovy kroniky získal Vladislav v boji o Milán v roce 1152 znak bílého lva. Znak orlice byl asi odvozen od říšské orlice. V českých památkách se poprvé prokazatelně objevuje na jezdecké pečetě Přemysla I., z doby jeho první vlády z roku 1192—1193. Je umístěn na štítu, který kryje z větší části tělo jezdce (Čarek, 1938, tab. III). Později však Přemysl I. používal jako znaku dvouocasého lva, jehož podoba se dotvořila již v první polovině 13. století. Na českých mincích z téže doby se objevují lev i orlice současně. Z druhé poloviny 13. století se již trvale objevuje na panovnické pečetě jezdeckého typu vždy dvouocasý lev (Vojtišek, 1921, 6—8; Čarek 1938, 11 n.)

Druhý odlišný celek zvíkovských dlaždic, zčásti i po technické stránce, tvoří dlaždice typu 105, 106, 107. Na dlaždicích typu 106 je v plochém reliéfu znázorněn jelen, napadený ze zadu menším zvířetem, snad vlkem. Ve srovnání

Obr. 17. Zvíkov (o. Písek), 1 — typ 93, 2 — typ 94, 3 — typ 95, 4 — typ 96, 5 — typ 97, 6 — typ 98.

se skupinou fantastických zvířat jsou postavy těchto tří typů provedeny ne-
 uměle, zhruble — i když je patrna snaha po rovnoměrném zaplnění plochy.
 Druhé dvě figury jsou provedeny jinou technikou — vhloubenou obrysovou
 linií, která se v polevě jeví jako negativní kresba. Technika není v Čechách
 známa a ukazuje na cizí vliv, který u nás nezdomácněl. Příkladem této tech-
 niky je použití razidla, známé z Porýní a z Kostnice (Forrer, 71—72, dále srv.
 tab. VIII a tab. XI). Motiv dlaždice s jelenem se objevuje již např. v kodexu
 ostrovském z počátku 13. století. Cizí dlaždice s tímto tématem jsou doloženy
 z Bacharachu a z Kostnice, datovány R. Forrerem do doby kolem roku 1300.

Obr. 18. Mapa lokalit středověkých dlaždic v jižních Čechách

Podobné jsou dlaždice z Mohuče a Wormsu, na nichž je vhloubenou linií proveden lev, který připomíná psa na dlaždici typu 107 ze Zvíkova. V souvislosti s námětovou výzdobou zvíkovských dlaždic je vhodné připomenout výzdobu ornátu z Gössu, datovaného do doby kolem roku 1240 (Wien, Museum für angewandte Kunst), který je zdoben pásy čtvercových výšivek s náměty podobnými zvíkovským dlaždicím — lev, orlice, jelen, gryf, kentaur a jednorozec. Nejen tímto, ale i celým srovnáním je doložena první polovina 13. století — rozšíření námětů skutečných i fantastických zvířat. Datování zvíkovských dlaždic je možné, jak bylo již dříve naznačeno, do doby dostavby hradní kaple na Zvíkově, do šedesátých let 13. století.

Tímto stručným sdělením o středověkých dlaždicích v jižních Čechách byl doplněn katastr nálezů o řadu nových a neznámých lokalit a je připomínkou dalších možností nálezů, ať již v muzejních sbírkách, někdy ještě neinventovaných a nerozříděných nebo při novém archeologickém výzkumu. Je třeba věnovat zvýšenou pozornost všem těmto otázkám, aby nedocházelo k našemu zaostávání i v tomto druhu výzkumu ve srovnání se sousedními oblastmi.

Poznámka

- 1 Podle laskavého sdělení správkyňe depozitáře OM v Českém Krumlově pochází z muzejní expozice v Kaplici rovněž čtvercová dlaždice se stělou, ale nejsou u ní známy nejen náleзовé okolnosti, ale i lokalita. O dalších nálezích dlaždic s motivem stěly (podrobněji srv. Bayer 1902, 78—81). Byly nalezeny při renovačních pracích na hradu Dražice a jsou dnes již celkem spolehlivě datovány do druhé čtvrtiny 15. století, kdy hrad držel Jan Smil z Křemže, což bylo považováno ještě A. Sedláčkem pouze za pravděpodobné (Sedláček X, 239). Dále zde byla nalezena dlaždice a kadlub s rukou obrněnce, která mohla nést heraldický znak manželky Jana Smila. Současně byl nalezen třetí typ dlaždice se znakem tří stylizovaných révových listů s kořením a nápisem, které patřily pražskému biskupu Jana IV. z Dražic, který byl biskupem v letech 1301—1343 a hrad Dražice dostavěl se svým bratrem Řehníkem 1318, čímž máme i vymezeno datum zhotovení dlaždice. Z dalších dlaždic patrně zvíkovské provenience (typ 103 — dlaždice se lvem) je třeba upozornit na dlaždici v expozici Muzea středního Pootaví ve Strakončicích, u níž podle sdělení dr. J. Michálka rovněž nejsou známy náleзовé okolnosti ani lokalita.

Při revizi materiálu na státním hradě Zvíkov v době po napsání tohoto sdělení (v listopadu 1988) byla zjištěna typově neznámá unikátní dlaždice, která byla volně položena na regálu v depozitáři. Pochází patrně z blíže neznámé stavební novodobé akce. Dlaždice je čtverhranná menšího formátu o rozměrech 13,7×14 — síle 2,7 až 3,5 cm, mírně skosená. Reliéf je mírně vystouplý, materiál středně hrubě ostřený z tmavě hnědé hlíny, na povrchu částečně rozpraskaná, zelenohnědá poleva. Je zdobená dvěma páskovými výsečemi, postavenými diagonálně, které se dotýkají téměř ve středu svými konvexitami. Horní má negativně zalamanou pásku. Pod spodní, která prochází středem dlaždice, je zachována část těla ptáka s úzkou hlavou, zdobenou chocholkou (páva?). Dlaždice svým zcela odlišným typem od dosud známých zvíkovských dlaždic, naznačuje dosud neznámou skupinu dlažby, která snad mohla souviset s nejstarší fází výzdoby zdejší kaple, ještě z doby před polovinou 13. století.

Prameny a literatura

- Bachmann, E., 1969: Architektur bis zu den Husitenkriegen, in: Gotik in Böhmen. München. str. 34—109.
- Bayer, J. V., 1902: Dražické dlaždičky, ČSPSČ X, 78—81.

- Boháč, Z. 1969: Dějiny osídlení středního Povltaví podle písemných pramenů. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 10, 109—146.
- Braníš, J., 1909: Obrazy z dějin jihočeského umění. Praha.
- Brdlík, K., 1928: Der Raziberg bei Polletitz, Waldheimat 5, Nr. 8, 113—116.
- CDB I, II, III, IV, V/1; Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae (ed. G. Friedrich, Z. Kristen, J. Šebánek—S. Dušková, Z. Kristen), Praha 1904, 1912, 1943, 1962, 1965, 1974.
- Čarek, J., 1938: O pečetěch českých knížat a králů z rodu Přemyslova, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy VIII. Praha.
- Fabián, V., 1910—1912: Dlaždička z 1. polovice 13. stol., PAM XXIV, 54—55.
- Fiala, Z., 1953: K počátkům listin a panovnické kanceláře v Čechách. Historický sborník I, 27—45.
- Forrer, R., 1901: Geschichte der Europäischen Fliesen-Keramik vom Mittelalter bis zum Jahre 1900. Strassburg.
- Hejdová, D.—Nechvátal, B., 1970: Raně středověké dlaždice v Čechách, PA LXI, 100—183, 395—471.
- Hejna, A., 1962: Středověká stanice říční plavby v Červené nad Vltavou, AR XIV 1962, 494—496, 501—510.
- Hlaváček, I., 1972: Český panovník a jižní Čechy v době předhusitské, JSH XLI/1, 1—18.
- Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, sv. 5. Jižní Čechy. Praha 1986.
- Chaloupecký, V., 1908: Jan z Dražic, poslední biskup pražský, ČSPSČ XVI, 51—84, 133—163, 181—196.
- Jaques, R., 1942: Deutsche Textilkunst. Berlin.
- Kašička, F.—Nechvátal, B., 1983: K počátkům středověké architektury v jihozápadních Čechách — Radomyšl u Strakoníc, Umění XXXI, 193—213.
- Kier, H., 1970: Der mittelalterliche Schmuckfussboden. Düsseldorf.
- Kolář, M.—Sedláček, A., 1902, 1925: Českomoravská heraldika, I—II. Praha.
- Václav Král z Dobré Vody, 1900: Heraldika. Praha.
- Kudrnáč, J.—Huml, V., 1969: Výzkum středověkých technických zařízení v Písku, AR XXI, 37—42, 143—148.
- Kuthan, J., 1975: Gotická architektura v jižních Čechách. Zakladatelské dílo Přemysla Otakara II. Praha.
- 1977: Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století. 2. vyd. České Budějovice.
- Libal, D., 1984: Gotická architektura, in: Dějiny českého výtvarného umění I/1—2, Praha, str. 144—215.
- Mareš, F.—Sedláček, J., 1918: Soupis památek historických a uměleckých v království českém, 41, politický okres krumlovský, Praha.
- Menclová, D., 1970—1972: České hrady. I—II. Praha.
- Merhautová, A., 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.
- Nechvátal, B., 1973: Nález dalších středověkých dlaždic z Radomyšle, AR XXV, 683—685.
- 1978: Französische mittelalterliche Fliesen mosaikartigen Typs in Böhmen, Umění XXVI, 115—133.
- 1982: Středověké dlaždice ze Sázavy (Ke vztahu Vyšehradu a Sázavy v 11. století), Umění XXX, 244—256.
- 1984: Nálezy středověkých dlaždic v západních Čechách, AH 9, 247—261.
- 1985: Náhrobky na mladohradištním pohřebišti v Radomyšli u Strakoníc, AH 10, 439—451.
- Nechvátal, B.—Radoměřský, P., 1964: Mladohradištní pohřebišť v Radomyšli u Strakoníc, AR XVI, 655—685.
- Nekuda, V.—Reichertová, K., 1968: Středověká keramika v Čechách a na Moravě. Brno.
- Novotný, V., 1928: České dějiny I/3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I., Praha.
- 1937: České dějiny I/4. Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara. Praha.
- Nový, R., 1976: Počátky znaků českých měst, Sborník archivních prací, 367—412.
- Petráň, J., 1970: Český znak. Praha.

- Podlaha, A., 1908: Posvátná místa království českého II, Praha.
 — 1912: Posvátná místa království českého VI, Praha.
- Poche, E. (ed.), 1977—1982: Umělecké památky Čech, sv. 1—4. Praha.
- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, II—VII/5, Praha 1882—1963.
- Richter, M., 1978: Středověká keramika ze Sezimova Ústí. Hluboká nad Vltavou.
- Richterová, J., 1983: Orlice jako chronologický motiv kachlového reliéfu, AH 8, 155 až 165.
- Rossi, F., 1956: Chefs d'oeuvres de l'orfèvrerie. Milano.
- Ryneš, V., 1969: Atributy světců. Roztoky. 2. upravené vydání.
 — 1971: Atributy v umění (Světcí, jejich patronáty a atributy). Roztoky.
- Sedláček, A., 1890: Hrady, zámky a tvrze království českého. 7. Písecko. Praha.
 — 1891: Die Kirche zu Poletitz, MCC N. F. 17. Wien, str. 13—18.
 — 1906: Bavorové ze Strakonice, in: Ottův slovník naučný, 24, str. 189—190.
 — 1908: Místopisný slovník království českého. Praha.
 — 1911: Dějiny královského krajského města Písku I, Písek.
- Soukup, J., 1910: Soupis památek historických a uměleckých v král. českém, 33, polit. okres písecký. Praha.
- Soukup, J.—Wirth, Z., 1903: Zvíkov, PAM XXIII, 457—548.
- Spěváček, J., 1979: Karel IV., život a dílo (1316—1378). Praha.
- Šebánek, J.—Dušková, S., 1963: Listina v českém státě doby Václava I., Rozpravy ČSAV 73.
- Šimák, J. V., 1938: České dějiny I/5, Středověká kolonizace v zemích českých. Praha.
- Šusta, J., 1939: Král cizinec. Praha.
- Švehla, J., 1915: Ústské dlaždice, Výroční zpráva městského muzea v Táboře.
- Turnwald, K., 1974: Nejstarší provedení feudálního erbu v Čechách, Listy Genealogické a heraldické společnosti v Praze, seš. 2, 14—18.
- Vojtíšek, V., 1921: Naše státní znaky. Praha.
 — 1928: O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých. Zprávy památkového sboru hlav. města Prahy VIII, 1—255.
- Záloha, J., 1984: Šumava od A do Z. Praha. 2. doplněné vydání. České Budějovice.
- Zenger, Z. M., 1978: Česká heraldika. 2. doplněné vydání. Praha.

Zusammenfassung

Mittelalterliche Fliesen in Südböhmen

Das Gebiet Südböhmens brachte bisher zwei wichtige Ensembles mittelalterlicher Fliesen: die in das letzte Drittel des 13. Jahrhunderts datierten Funde aus den königlichen Burgen Zvíkov und Písek. Wir hatten die Gelegenheit, sie im Rahmen der komplexen Bearbeitung mittelalterlicher Fliesen aus Böhmen eingehend zu werten (Hejlová—Nechvátal 1970, 100—103, 395—471). Im Zuge des Studiums weiteren Materials gelang es, die scheinbar isolierten Funde um eine Reihe bisher unbekannter Fundstätten zu ergänzen und die Fundbasis zu erweitern.

Es wurde bereits mehrmals festgestellt, daß sich unsere Aufmerksamkeit bei der Beantwortung von Fragen der Verwendung architektonischer Bauglieder in Innenräumen der auf den ersten Blick unwichtigen Problematik von Fliesen, ihren Arten und Bindungen zuwendet, die nicht nur das soziale Profil der einzelnen Fundorte spiegeln, sondern auch für die Erkenntnis der gegenseitigen Beziehungen und die Beantwortung chronologischer Fragen wichtig sind.

Wir wollen nun auf Funde aus zwölf Lokalitäten aufmerksam machen: 1. Boletice, 2. Červená n. Vltavou, 3. Jindřichův Hradec, 4. Křemže, 5. Milevsko, 6. Písek-Burg, 7. Písek-Stadt, 8. Gegend von Písek, 9. Radomyšl, 10. Rožmberk, 11. Sezimovo Ústí, 12. Zvíkov.

1. Boletice (Kreis Český Krumlov). Fliesen mit dem Motiv eines Geschosses —

Typ 1 und Typ 2, datieren wir nach der Analyse schriftlicher Quellen und der Fundzusammenhänge in die Zeit von den neunziger Jahren des 13. Jahrhunderts bis ins Jahr 1317, als Bavor III. starb, der Fundator der Kirche in Boletice (Sedláček 1891, 13 f.). Für die Richtigkeit der Datierung des Typs 2 spricht auch die Tatsache, daß das Siegel Bavors III. aus dem Jahr 1279 alle wichtigen heraldischen Einzelheiten wiederholt, die auf der Fliese zu finden sind. Im Fall der Fliese aus Boletice handelt es sich (abgesehen vom königlichen Wappen im Burgsaal zu Pisek und in der königlichen Kapelle auf Zvíkov) um die älteste bisher bekannte heraldische Verwendung eines Adelswappens auf Fliesen in unseren Ländern. Der dritte Fliesentyp aus Boletice mit der Inschrift MARIA ist nach der epigraphischen Untersuchung dr. R. Novýs, CSc. spätestens in die 30. und 40. Jahre des 14. Jahrhunderts zu datieren, was das Motiv einer Krone mit Kreuzchen über der Inschrift unterstützt. Der Marienkult wurde schon vor der Mitte des 14. Jahrhunderts vom letzten Prager Bischof Jan IV. z Dražic (1301—1343) gefördert. Das Schema der Bindung der Fliese des 3. Typs mit der Inschrift MARIA aus Boletice ist eine apologetische Äußerung des aufkommenden Marienkults.

2. Červená n. Vltavou. Bei einer von Dr. A. Hejna, CSc. geleiteten archäologischen Untersuchung wurden zwei in unmittelbarer Nähe der St.-Bartholomäus-Kirche situierte Objekte gefunden, die als Flußstationen interpretiert wurden. In der Destruktion fand man Fragmente keramischer Platten, Keramik und ein Fliesenfragment mit dem Greif (Typ 120), das in das Ende des 13. Jahrhunderts datiert wird.

3. Jindřichův Hradec. Nach Mitteilung Dr. T. Durdíks, CSc. (vom Archäologischen Institut der ČSAV) stammen aus Burg und Stand Fliesenfragmente (nicht inventiert und unbearbeitet), zu deren morphologischer und chronologischer Herkunft vorläufig nichts zu sagen ist.

4. Křemže (Kreis Český Krumlov). In der Exposition des Kreismuseums in Český Krumlov befindet sich im Rekonstruktionsschema ein Ensemble von 16 (4X4 Stücken) Fliesen, das aus der Feste in Křemže stammt. Es besteht aus 4 Typen mit reichem Pflanzendekor, Ruinen und geflügelten Tiergestalten, die je ein Dreiblatt im Maul tragen. Die Mitte des ganzen Bilds besteht aus einer verdoppelten achtblättrigen Rosette, die zentral angebracht ist. Nach den gesamten historischen Zusammenhängen kann man das Ensemble als Inspiration zum königlichen Saal in Pisek in den Verlauf des 14. Jahrhunderts stellen.

5. Milevsko. Fliesen aus dem Prämonstratenserklöster — belegt sind drei Typen — Typ 118 — Fliese mit geflügelter Gestalt, Typ 119 — Fliese mit Sirene, Typ 120 — Fliese mit Greif, die mit der Form der Fliese aus Červená nad Vltavou übereinstimmt. Nach der Stilanalyse lassen sich die Fliesen aus Milevsko in das Ende des 13. oder den Anfang des 14. Jahrhunderts datieren und man hat sie als eine Art Gegenstück der Pflasterung aus der zweiten Phase der Burg Pisek anzusehen.

6. Pisek - Burg. Die ursprünglich offenbar am Anfang des 13. Jahrhunderts gegründete Burg, über deren Form nichts näheres bekannt ist, wurde nach Gründung von Pisek durch Premysl Otakar II. (aus dem Jahr 1254) schrittweise zu einem umfangreichen vierflügeligen Bau mit langgezogenem Burghof umgebaut. Im Südtrakt stand bis zum Jahr 1860 eine Kapelle, an deren Interieur auch die Hütte in Zvíkov teilnahm. Vom ganzen Burgbau blieb bloß der Westtrakt, d. i. der eigentliche Palast und der große Saal im 1. Stockwerk erhalten. Hier wurde im Jahr 1903 (unter Leitung A. Sedláčeks) die Pflasterung nach dem ursprünglichen Muster rekonstruiert. Die ursprüngliche Pflasterung befand sich offenbar in der königlichen Kapelle. Für Pisek blieben 6 Fliesentypen erhalten. Grundtypen: Typ 108 — Fliese mit doppelschwänzigem Löwen und Rosettenmotiv, Typ 109 — Fliese mit Adler und Rosetten, Typ 101 — Fliese mit Adler (rechtsgerichtet, und übereinstimmend mit der Fliese desselben Typs aus Zvíkov), Typ 110 — Fliese mit Eichenblatt und Rosetten, Typ 104 — Fliese mit doppelschwänzigem Löwen und Inschrift (stimmt mit der Fliese desselben Typs aus Zvíkov überein), Typ 111 — Fliese mit Greif und Löwen. Laut der historischen und Stilanalyse besaß das Pflaster der Burg Pisek drei Zeithorizonte — aus der Beendigungszeit in den sechziger Jahren des 13. Jahrhunderts, aus der die Fliesen mit Adler und Löwen des

Typs 101 und 104 kommen, aus dem letzten Viertel des 13. Jahrhunderts — Fliesen mit Adler und Löwen des Typs 108 und 109, auch Fliesen mit Viertelkreisen, Löwen und Greif des Typs 111 und schließlich am ehesten aus der Neige des 13. Jahrhunderts oder der Wende des 13. zum 14. Jahrhundert Fliesen mit Eichenblatt des Typs 110.

7. Písek-Stadt. — 8. Umgebung von Písek. Beide Ensembles sind gemeinsam zu werten, es ist wahrscheinlich, daß die zur Gruppe „Umgebung von Písek“ eingereihten Fliesen ebenfalls aus der Stadt Písek kommen; es gibt keinerlei Aufzeichnungen über die Fundumstände und ist auch unmöglich, daß sie aus irgendeiner kleineren Siedlung kommen. Nach der analytischen Untersuchung datieren wir die Entstehung der Fliesen aus Písek-Stadt (Typ 113, 114 und 115) in die Zeit zwischen dem Ende des 13. und dem ersten Viertel des 14. Jahrhunderts; dasselbe gilt für die Fliesen aus der Gegend von Písek (Typ 115, 116). In das fortgeschrittene 14. Jahrhundert sind die Fliesen aus Písek (Typ 112) und der Gegend Písek (Typ 117) einzureihen, die aus Motiven des gotischen Maßwerks abgeleitet sind (Muster der einander durchdringenden Kreise).

9. Radomyšl (Kreis Strakonice). In beiden Fällen geht es um bisher unbekannte Fliesentypen, deren Hauptmotiv schräg steht und von Kreissektoren begrenzt ist. Bei der ersten Fliese mit einem Lilienmotiv würde die Fundsituation eine Datierung vor oder um die Mitte des 14. Jahrhunderts gestatten. Die Fliese des zweiten Typs, deren Hauptmotiv nicht erhalten blieb, könnte erst aus der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts stammen, wie die Bausituation der Fundlage andeutet. Auch das Ende dieses Jahrhunderts kommt als Entstehungszeit in Frage. Beide kommen aus dem Raum des Johanniter-Kurie.

10. Rožmberk. Fliesenfragment mit Eichenblatt, das man in den Rahmen des 14. Jahrhunderts datieren kann (vergl. Typ 110 aus Burg Písek) mit möglichem Übergreifen in eine jüngere Zeit.

11. Sezimovo Ústí. Ältere Fliesenfunde wurden von J. Švehla veröffentlicht. Eine neue systematische Untersuchung unter Leitung Doz. Dr. M. Richters, DrSc. brachte wichtige Funde, von denen man anführen kann: eine ausgebrannte Tonform zur Erzeugung von Verblendungstafeln mit dem Motiv eines seine jungen fütternden Pelikans und eine ausgebrannte Tonform zur Erzeugung von Verblendungstafeln mit dem Adlermotiv. Beide sind in die Zeit vor dem Jahr 1420 datiert. Von alten Funden ist Typ 5 bedeutungsvoll — eine sechskantige Fliese mit dem Löwenmotiv, die mit den Fliesen des Vyšehrad Typs übereinstimmt, die auf dem Berg Vyšehrad in der St.-Lorenz-Basilika, auch in Starý Plzeňec und Ostrov gefunden wurden.

12. Zvíkov. Zur Gründung der Burg kam es offenbar gegen Ende der Regierung König Přemysl Otakars (1230). Als ältester Burgteil gilt der vierkantige Turm, der mit der staufischen Architektur in Verbindung gebracht wird. Der heutige Burgbau wird von manchen Forschern in die Zeitspanne von der Mitte des 13. bis in den Verlauf des dritten Viertels desselben Jahrhundert datiert. Im ersten Stockwerk des Osttraktes liegt die bekannte St.-Václav-Kapelle, an die sich die Sakristei (ursprünglich wohl Hauskapelle) anschließt, die bis zum Jahr 1910 mit reliefverzierten Fliesen gedeckt war, welche heute im Burgdepot hinterlegt sind. Haupttypen der Fliesen: Typ 93 — Fliese mit zweibeinigem Tier (denselben Typ findet man auf Burg Orlík), Typ 94 — Fliese mit vierbeinigem Tier, das einen Freuenkopf trägt. Typ 95 — Fliese mit Greif (derselbe auf Burg Orlík belegt), Typ 97 — Fliese mit Zentaurem, Typ 98 — Fliese mit Zentaurem (nach links gerichtet), Typ 99 — Fliese mit Zentaurem (nach rechts blickend), Typ 100 — Fliese mit geflügeltem Drachen mit Frauenkopf, Typ 101 — Fliese mit Adler (nach rechts blickend), Typ 102 — Fliese mit Adler (nach links blickend), Typ 103 — Fliese mit doppelschwänzigem Löwen (nach links), Typ 104 — Fliese mit doppelschwänzigem Löwen (nach rechts), Typ 105 — Fliese mit geritzter Hirschzeichnung (nach links), Typ 106 — Fliese mit Hirsch und Wolf, Typ 107 — Fliese mit geritzter Hundefigur. Die Fliesen enthalten außer den realistischen auch eine Reihe fantastischer Sujets. Die Datierung der Fliesen aus Zvíkov fällt in die Zeit der Baubeendigung der Burgkapelle auf Zvíkov, und zwar in die sechziger Jahre des 13. Jahrhunderts — sie sollten Přemysl Otakar II. (+ 1278) feiern.

Mit dieser Mitteilung über mittelalterliche Fliesen in Südböhmen und mahnt an die Fundmöglichkeiten sei es nun in Museumssammlungen (nicht inventarisierten und nicht sortierten) oder bei neuen archäologischen Untersuchungen. Wir müssen dieser Frage erhöhte Aufmerksamkeit schenken, um nicht hinter unseren Nachbarstaaten zurückzubleiben.

Abbildungen:

1. Boletice (Kr. Český Krumlov), 1 — Fliese mit Geschoß-Motiv Typ 1, 2 — Fliese mit Geschoßmotiv Typ 2.
2. Boletice (Kr. Český Krumlov), 1 — Fliese mit Inschrift MARIA Typ 3.
3. Boletice (Kr. Český Krumlov), Grundriß der St.-Nikolaus-Kirche.
4. Boletice (Kr. Český Krumlov), Schema der Bindung von Fliesen des Typs 3 mit der Inschrift MARIA.
5. Křemže (Kr. Český Krumlov), 1—4 Grundtypen mittelalterlicher Fliesen.
6. Křemže (Kr. Český Krumlov), 1—6 Fragmente der Grundtypen.
7. Křemže (Kr. Český Krumlov), Rekonstruktion des Pflasterungsschemas auf der Feste von Křemže.
8. Písecko, 1 — Typ 116, 2 — Typ 117, Milevsko, 3 — Typ 118, 4 — Typ 119, Červená n. Vltavou, Milevsko, 5 — Typ 120.
9. Milevsko, Schema der wahrscheinlichen Bindung des Typs 118.
10. Písecko, Schema des Pflasterungstyps 112 (14. Jahrhundert), Písecko (Gegend von Písek), Typ 117, Schema der Pflasterung aus dem 14. Jahrhundert.
11. Písek-Burgsaal, 1 — Typ 102, 2 — Typ 108, 3 — Typ 109, 4 — Typ 110, 5 — Typ 111.
12. Písek-Burgsaal, Schema der Pflasterrekonstruktion.
13. Písek-Stadt, 1 — Typ 112, 2 — Typ 113, 3 — Typ 114, 4 — Typ 115, 5 — ohne Typenbezeichnung.
14. Radomyšl (Kr. Strakonice), 1 — Typ einer Fliese mit sechseckigem Stern im Kreis, 2 — Fliesentyp mit Lilie.
15. Rožmberk (Kr. Český Krumlov), 1 — Fliesenfragment mit Eichenblatt.
16. Zvíkov (Kr. Písek), 1 — Typ 99, 2 — Typ 100, 3 — Typ 103, 4 — Typ 105, 5 — Typ 106, 6 — Typ 107.
17. Zvíkov (Kr. Písek), 1 — Typ 93, 2 — Typ 94, 3 — Typ 95, 4 — Typ 96, 5 — Typ 96, 6 — Typ 98.
18. Landkarte der Fundorte mittelalterlicher Fliesen in Südböhmen.